

Eelnõude infosüsteemis vahemikul 27.11-9.12.2024 „Turismi pika vaate 2025-2025“ kooskõlastamise käigus laekunud kommentaarid ja nende arvestamine:

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteametamine ja põhjendus
1	Haridus- ja Teadusministeerium	Soovimata seada kahtluse alla turismivaldkonna olulisust Eesti majanduses ning vajalikkust poliitikat kavandades strateegilisi sihte seada, kutsume üles lähtuma arendusdokumentidele seatud õiguslikust raamistikust ning kokkulepitud korraldusest Eestis. Palume konsulteerida Riigikantseleiga, et leida koostatud dokumendile õige tasand, kuna hetkel väljapakutuna läheb see selgelt vastuollu Eestis seatud raamistikuga.	Selgitame, et Turismi pikk vaade pole vastuolus riigi strateegilise planeerimise raamistikuga. Eesti turismi pikk vaade on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi strateegiline arengudokument turismivaldkonna terviklikuks arenguks ja mille allkirjastab turismi eest vastutav minister oma käskkirjaga, see pole arengukava riigieelarve seadusest tulenevast Eesti strateegilise planeerimise raamistikust.
2	Haridus- ja Teadusministeerium	Meie hinnangul tuleks turismihariduses tasakaalu nihutada rohkem selles suunas, et vähem seataks ootusi turismisektori töötajate koolituse mahtudele tasemeõppes ja enam tähelepanu läheks täiendus- ja ümberõppele .	Nõustume. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium soovib Haridus- ja Teadusministeeriumiga selle muudatuse elluviimisel tihedat koostööd teha. Ootame aktiivset kaasamist.
3	Haridus- ja Teadusministeerium	Turismi pika plaani juures tuleks kindlasti arvestada välisõppurite ja -teadlaste majandusliku mõju aspektiga . Siia alla kuuluvad näiteks nende eluaseme- ja elamiskulud, Eestisse saabumise ja lahkumisega seotud transpordikulud ning nende lähedaste ja perekonna külastused Eestisse. Võimalusel tuleks välja arvutada, kui palju keskmiselt iga välisüliõpilane kuus kulutab (nii tasemeõppes osaleja kui ka vahetusüliõpilane). Varasemalt on seda majandusmõju arvatud, kuid viimastel aastatel tõenäoliselt mitte. Välisõppurite majandusmõju käsitlevad majanduse ja turismi vaatest mitmed riigid. Näiteks New South Wales: https://www.nsw.gov.au/sites/default/files/noindex/2024-10/visitor-economy-strategy-review-summary.pdf Välisõppurite majandusmõju vajaks ka Eesti puhul pikemas perspektiivis kirjeldamist ning ootuste sõnastamist. Statistikaametilt tellitud uuring „Välisõppurite majanduslik mõju Eesti tööturul“ https://www.stat.ee/sites/default/files/2024-03/valistudengid_2023_v5_0.pdf on heaks lähtekohaks antud temaatika avamisel ning edasi uurimisel.	Nõustume, et välisõppurite ja -teadlaste majanduslikul mõjul on seos turismiga olemas, ent antud teema on laiem küsimus, panustades horisontaalselt erinevatesse majandusvaldkondadesse ja kuulub pigem TAIE valdkonda. Kindlasti on vajalik koostöö ka Eesti Haridus- ja Noorteameti poolt hallatava „Study in Estonia“ programmiga, mille eesmärk on tutvustada Eestit kui atraktiivset õppekohta ning edendada rahvusvahelistele tudengitele suunatud õppimisvõimalusi (Study in Estonia). Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi turismivaldkond teeb hea meelega erinevate osapooltega koostööd sellel teemal.
4	Haridus- ja Teadusministeerium	Lisa 1, tegevussammas 4, punkt 13 (lk 21) – peaks lisaks välja tooma, et välisõppurite suuremas mahus kaasamiseks tuleb alustada juba varasemast etapist ehk välisüliõpilaste tasandist, st lähtuda nõ elukaare värbamisest. Nimelt on mitmed uuringud välja toonud, et tõhusaim viis välismaalaste värbamiseks on neid siduda Eestiga kogu nende elukaare akadeemiliselt ja majanduslikult aktiivsel perioodil („Eesti kõrghariduse rahvusvahelise tutvustamise strateegia 2015–2020 täitmise tagasiside raport“ 2024: 28). Välisõppurite värbamise tõhusus algab väikestest ja soodsatest kontaktidest, nagu õpilasvahetus ja Erasmus+, mis valmistavad ette	Nõustume, et tasub välisõppurite suuremas mahus kaasamiseks alustada juba varasemast etapist ehk välisüliõpilaste tasandist, ent antud teema on laiem küsimus, panustades horisontaalselt erinevatesse majandusvaldkondadesse ja kuulub pigem TAIE valdkonda. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi turismivaldkond teeb hea meelega osapooltega koostööd sellel teemal. Samal

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
		magistri- ja doktoriõpinguteks. Kuigi kogenud välistalentide värbamine on kasulikum, on Eestis õppinud magistri- ja doktoriõppe lõpetajatel madalam kohanemisevajadus. Eurograduate uuring näitab, et iga järgneva haridusastmega kasvab välistudengi kvalifikatsioon ja valmisolek end Eestiga pikaajaliselt siduda. Seega on järkjärguline kaasamine ühiskonna jaoks kõige valutum viis välistalentide värbamiseks.	ajal käsitleme seda teemat ka turismihariduse ümarlaual, kus Haridus- ja Teadusministeeriumi esindajad ka osalevad.
5	Haridus- ja Teadusministeerium	Oluline on välja tuua ka teised nn akadeemilise turismi nähud, nt külalisõppejõud, teadusprojektide raames lühiajaliselt siin viibivad uurijad, doktoritööde kaitsmistele tulevad oponendid ehk üldises mõttes akadeemiline turism.	Käsitleme seda teemat turismimajanduse perspektiivist eelkõige äriturismi kontekstis. Äriturismi arendamine on Eesti turismi üks peamistest arengusuundadest, mis on Eesti turismi pikas vaates ka kajastatud.
6	Haridus- ja Teadusministeerium	Märkimata on kõrgharidusasutuste ja teadus-arendusasutuste võimalik roll konverentsiturismi arendamisel , seosed akadeemilise karjääri korralduse ja akadeemilise tegevuse väljundi määratlemisega nii institutsionaalsel kui uurimisrühma juhtide tasemel. Pikas plaanis võiks sisalduda ettepanek arvestada akadeemilise karjääri kujundamisel ja väljundite määramisel ka panust konverentsikorraldusse. Eesti Konverentsibüroo on oma uuringutes öelnud, et konverentsi välisdelegaadi külastusega Eestisse jõudev majanduslik tulu on ca 890 eurot inimese kohta. Praegu käimasoleva uuringu numbrid näitavad, et see on kerkinud ca 1100-1200 euroni. Vaadates Eesti Konverentsibüroo 2024. aasta kodulehekülge , on ülikoolide poolt loodud majanduslik mõju suur. Vt nt järgnev nimekiri: <ul style="list-style-type: none"> - Symposium on Bridging the Regions and Disciplines in Border Studies; - International Project Management Conference “From Project Management to Project Economy”; - Nordic and Baltic folk music universities’ conference NORDTRAD; - Biosystems Engineering 2024. 14th International Conference; - 18th International Conference on Language and Social Psychology (ICLASP18:2024); - ENLIGHT Teaching & Learning Conference. Näide konverentsiturismi mõjust Tartu kontekstis: suurte rahvusvaheliste konverentside toimumise ajal on Tartus pea kõik hotellid välja müüdnud. EASI ja ECB viimast uuringut vaadates selgub ka, et mida kaugemal Tallinnast konverents korraldada, seda rohkem väliskülaline kulutab ja seda suurem on kaasnev rahaline kasu Eestile. Selles vaates on arenguruumi küllaga.	Pika vaate dokumendi koostamise tulemusena sai äri-, sh konverentsiturismi arendamine Eesti turismi arendamise üheks prioriteetseks suunaks. Selle arendamisel on oluline roll mitmel osapoolel (sh kõrgharidusasutustel ja teadus-arendusasutustel) ning detailsemalt käsitleme neid turismistrateegia 2026–2029 koostamisel.
7	Kliimaministeerium	Allpool on konkreetsemad ja detailsemad ettepanekud, aga alustuseks mõned üldisemad mõtted :	Arvestatud. Lisasime siseturismi edendamise eesmärkide alla keskkonnanahoiu. Asendasime läbivalt rohepöörde mõiste roheülemineku mõistega. Kindlasti

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
		<ul style="list-style-type: none"> • Hea meel näha, et keskkonnasõbralikkus on eesmärkide hulgas. Võimalusel võiks turismisektori kestlikkuse seotud eesmärk ka põhimõdikute hulgas. • Juhul kui vaja argumente, et miks eestisese turismiga tegeletakse, siis meie vaatest on see hea viis Eesti elanike kasvuhoonegaaside jalajälge vähendada (vähendab lennureiside arvu, millel suur jalajalg). Lisaks tulu riiki jätmisele. Võib dokumenti sisse ka kirjutada. • Kui detailsemat tegevuskava hakata tegema, siis soovitame kindlasti kestlikkuse teema läbivalt sisse tuua, eelkõige nendes tegevusliinides, kus see enim asjakohane, näiteks oskuste ja hariduse teemas. Kui juba ettevalmistavas faasis kestlikkuse ja kliima teemadele ei mõtle, siis pärast keerulisem. • Rohepöörde sõna asemel soovitame kasutada väljendit roheüleminek. • Slaididel ei paistnud, aga eelnõu tekstis jooksis ligipäätavuse teema läbi, kui ma õigesti mäletan. Soovitan Puuetega Inimeste Koda ka kaasata partnerite ringi, kui juba ei ole. Väga relevantne teema nende jaoks. 	<p>arvestame kestlikkusega turismistrateegia 2026-2029 koostamisel ja teeme kliimaministeeriumiga selles koostööd. Ligipäätavus on kindlasti üks oluline Turismi pika vaate läbivatest teemadest ning nii dokumendi koostamisel kui tegevuste elluviimisel soovime koostööd teha Eesti Puuetega Inimeste Kojaga.</p>
8	Kliimaministeerium	<p>Tegevussammas nr 5: Eesti turismisektor tegutseb nutikalt, uuenduslikult ja kestlikult punkt 20. kestliku turismi arendamine ja rohepööre <u>Hetkel kirjas: Tõstame ettevõtjate teadlikkust kestlikkusest, nt roheprogrammidega (nt Green Key) ja lõimime kestlikkuse kogu ettevõtte tegevusse, et suurendada turistide tajutavat väärtust. Oleme avalikus sektoris eeskujuks kestlikkuse rakendamisel (ürituste korraldamine, toitlustus, majutus jne). Tunnustame kestlikke ettevõtteid ja soodustame kogemuste vahetamist. Aitame turismiettevõtjatel arendada rohepöördeks vajalikke oskusi. Toetame turismiettevõtjaid energiatõhususe ja ringmajanduse arendamisel ning kliimaneutraalsuse saavutamisel.</u></p> <p>Ettepanek lisada lisaks Rohelise Võtmele ka teised riiklikult koordineeritud kestlikkuse sertifikaadid, et tekiks ettevõtete vaates terviklik vaade. Nt. võimalus muuta esimest lauset - <u>Suurendame ettevõtjate teadlikkust kestlikkuse teemadel, sh keskkonnajuhtimissüsteemidest, EL ökomärgisest kui Rohelisest Võtmest ning lõimime kestlikkuse kogu ettevõtte tegevusse, et suurendada turistide tajutavat väärtust.</u></p> <p>Täiendavalt ettepanek lisada turismi ettevõtjate toetamise punkti juures lisaks energiatõhususe, ringmajanduse ning kliimaneutraalsuse saavutamisele ka süsteemne keskkonnaküsimustega tegelemine (keskkonnajuhtimissüsteemid).</p>	<p>Arvestatud. Kuna kestlikkuse programme, märgiseid ja sertifikaate on mitmeid, ning need võivad ajas muutuda, ei ole otstarbekas pikaajalises arengudokumentid neist ühtegi nimeliselt välja tuua. Sõnastust muudetud ja täiendatud.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
9	Kliimaministeerium	LISAs 2 on räägitud ühtsetest kestlikkuse sertifikaatidest. Seal soovitame tuua välja, mis sertifikaate silmas peetakse. Hetkel on ühtne kestlikkuse standard defineeritud - eeldame, et kestlikkus on turismivaldkonnas edaspidi kasvava tähtsusega, kuid on ei ole selge, kas eeldame ühtse kestlikkuse standardi kujunemist ja olulisust või on hinnatud Eesti omamoodi kiiksuga kestlikkus. Kui eelpool räägitakse lähtumisest ühtsetest kestlikkuse standarditest, siis mõiste definitsiooni juures jääb ebaselgeks, kas lähtutakse olemasolevatest vahenditest, mis panustavad kestlikkuse (EL ökomärgis, EMAS, Roheline Võti) või on plaan töötada välja eraldiseisev standard? Iga uue standardi loomisel tuleks eelnevalt mõelda, kuidas luua seos olemasolevatega ning vähendada dubleerimist.	Arvestatud, sõnastust parandatud. Selgitame, et Eesti turismivaldkonnal ei ole tõenäoliselt plaanis luua oma kestliku turismi standardit, vaid arendus- ja turundustegevustes toetuda olemasolevatele rahvusvahelistele ning EL keskkonnajuhtimissüsteemidele, sertifikaatidele ja märgistele.
10	Kliimaministeerium	Turismi pika vaate 2025–2035 peamised mõõdikud on toodud ühe potentsiaalse mõõdiku komponendina kestlikkusemärgiseid omavad ettevõtted. Siin kindlasti tuleks välja tuua ka, mis kestlikkusemärgiste alla lähevad ja need peavad ka meie jaoks seiratavad olema ehk andmed peavad olema lihtsalt kättesaadavad. EL ökomärgise ja EMASi andmed saab Keskkonnaagentuurist.	Arvestatud, sõnastust parandatud, pika vaate dokumendis ei nimeta konkreetseid keskkonnajuhtimissüsteeme, kestlikkuse märgiseid ja sertifikaate, sest need võivad ajas muutuda. Lepime seiratavad süsteemid, märgised ja sertifikaadid kokku nelja-aastaste turismistrateegiatega koostamise käigus. Hea meelega kaasame selles protsessis Kliimaministeeriumi ja selle allasutuste kompetentsi.
11	Kliimaministeerium	Kliimaeesmärkidele viitamisel viidata kliimakindla majanduse seadusele. Praegu see küll eelnõu faasis, aga lisaks Eesti 2035-le tuleks kasutada viited ka sellele ja turismisektorile seatavad sihttasemed ja eesmärgid võiksid lähtuda sellest. Soovitame lk 48 olevad eesmärgid läbi rääkida ja kooskõlastada KLIM kliimaosakonnaga. Samuti soovitame ringleva materjali määra kohta küsida sisendit KLIM ringmajanduse osakonnast.	Arvestatud osaliselt. Turismi pika vaate dokumendis loome seosed arengukavade jm strateegiliste arengudokumentidega, aga mitte seadustega. Taastuvenergia osatähtsuse eesmärgi protsenti muudetud vastavalt Eesti 2035 mõõdikutega. Samas kohandame mõõdikute süsteemi nelja-aastastes turismistrateegiates ning sinna sobivate keskkonnaalaste mõõdikute ja sihttasemete osas teeme kindlasti koostööd Kliimaministeeriumiga ning saame kliimakindla majanduse seaduses toodud mõõdikute ja eesmärkidega arvestada.
12	Kliimaministeerium	Mõõdik „majutus- ja toitlustusteenuse ekspordi lisandväärtuse süsinikusaldus“, kus on baastasemena sätestatud 307 gCO ₂ ekvivalendi euro kohta. Palun andke teada, kes seda mõõdab ja kuidas. Kliimaministeerium seda ei arvuta ja ei ole ka kavas välja töötada vastavat tööriista /kalkulaatorit. Kui MKM seda ise ei plaani arvutada, siis palun see mõõdik välja võtta. Lisaks on küsimus, et kas see on ikka kõige asjakohasem mõõdik. Kõige suurem jalajälg turismis tuleb tegelikult transpordist. Võibolla oleks mõistlikum hoopis suunata majutusasutused ja turismiettevõtted oma kasvuhoonegaaside ja keskkonnajalajälge mõõtma ja saaks selle alusel sektori kestlikkust hinnata.	Arvestatud. Asendame riigi turismisektori süsinikujalajälge mõõdikuga, mis on väljatöötamisel koostöös Euroopa Turismiorganisatsiooniga (European Tourism Committee).

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
13	Kliimaministeerium	<p>LISA 1, lk 23 palume lisada punkti 20. alla järgnev:</p> <ol style="list-style-type: none"> „ürituste korraldamine“ asemel „keskkonnahoidlike ürituste korraldamisel“ (KLIMil on olemas keskkonnahoidlike sündmuste juhend); „Töötame välja meetodid keskkonnajalajälje mõõtmiseks ja selle vähendamiseks“ – Kliimaministeeriumil on välja töötatud organisatsiooni sh ettevõtte KHG- ja keskkonnajalajälje hindamise kalkulaatorid (exceli põhised). Sõnastus võiks olla, et Kliimaministeeriumil on välja töötatud KHG- ja keskkonnajalajälje hindamise kalkulaatorid ja soovitusel negatiivse keskkonnajalajälje vähendamiseks. Keskkonnahoidlikud riigihanked: riigihangetes sätestada tingimusena keskkonnahoidlikud nõuded, majutusasutusele, toidule ja transpordile. 	<p>Arvestatud osaliselt:</p> <ol style="list-style-type: none"> Kestlikkus on laiem mõiste ning sisaldab muuhulgas ka keskkonnahoidu. Sõna kestlik sulgude ees laieneb kõikidele sulgudes loetletule, sh ürituste korraldamine, majutus ja toitlustus. Seega on selle sõnastusega kaetud ka keskkonnahoidlike ürituste korraldamine. Oleme teadlikud Kliimaministeeriumi keskkonnahoidlike sündmuste juhendist ning kasutame seda oma töös, ent me pika vaate dokumendis ei viita, selle dokumendi üldistusaste on suurem; Oleme teadlikud Kliimaministeeriumi poolt välja töötatud KHG ja keskkonnajalajälje hindamise kalkulaatoritest. Kui saame õigesti aru, on need mõeldud kasutamiseks ettevõtjatele. Samas on lisaks vajalik välja töötada sektori kui terviku KHG ja keskkonnajalajälje hindamise meetodika. Nõustume vajadusega sätestada riigihangetes tingimusena keskkonnahoidlikud nõuded, majutusasutusele, toidule ja transpordile. Eeldame, et see on võimalik teha juba esimese pika vaate strateegiaperioodi 2026-2029 jooksul, seega lisaksime selle turismistrateegia 2026-2029 tegevuseks. Eeldame, et selle tegevuse eestvedajateks on Kliimaministeerium ja Rahandusministeerium ning soovime tingimuste väljatöötamisel olla kaasatud.
14	Kliimaministeerium	<p>Olulist rolli mängib ka praegu valitsuses ja riigikogus menetluses olev kliimakindla majanduse seadus, kus on kaalumisel erinevad kliimamõju vähendavad mõõdikud ja eesmärgid, mis hakkavad mõjutama sektorite arengut. Soovitame kliimat puudutavas peatükis viidata kliimakindla majanduse seadusele.</p>	<p>Kordub, vt eelmise kommentaari selgitust.</p>
15	Kliimaministeerium	<p>Palume lisa 10 (lk 48) eemaldada lause: „kasvuhoonegaaside netoheitkoguse maht kaheksa miljonit tonni CO2 ekvivalenti aastas“. Hetkel menetluses olevas kliimakindla majanduse seaduses on see eesmärk üle arutamisel ja kuna see näitaja ei jää kindlasti samaks, siis ei saa seda praegu kajastada.</p>	<p>Mitte arvestatud. Viitame Eesti 2035 arengukavale, mis kehtis turismi pika vaate väljatöötamise ajal. Turismistrateegia 2026-2029 koostamisel ning turismi pika vaate 2025-2035 muutmisel saame muuta ka seda eesmärki, kui see on Eesti 2035 samuti muudetud.</p>
16	Kliimaministeerium	<p>Lennuühenduste osatähtsus ja viited kvaliteetsetele (otse)lennuühendustele on eelnõus ja selle lisades piisaval määral kajastatud. Eelnõus on viide ka mehitamata lennunduse võimalustele tulevikus ja välja on toodud haakuvus Transpordi ja liikuvuse arengukava 2021-2025 (TLAK) strateegiliste eesmärkidega. Eelnõus on</p>	<p>Arvestame kindlasti ka turismi pika vaate strateegiadokumente ja tegevuskavasid koostades ning turismi pikka vaadet 2025-2035 muutes vastavate valdkondlike arengukavadega.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
		lennunduse ja otseühenduste kvaliteedi vajaduse ning kasvu ootuse kajastus optimaalne, sh võrdlus erinevate perioodide kohta (madal- ja kõrghooaeg) on hea sesoonsuse näitlikustamiseks, ent vajadus ka äriturismi vaatest. Ka tulevikus dokumendi muutmisel peaks arvesse võtma TLAKi eesmärgid ja sihtnumbreid.	
17	Kliimaministeerium	Eelnõus on väga hästi kajastatud väikesadamate arendamise teema. Mõned tähelepanekud: 1.1. Eelnõus on toodud arendamist vajav tegevus „Mugavate laevaühenduste olemasolu nii rahvusvaheliselt kui ka siseriiklikult“ (lk 17). Soovitame sõna "mugavate" asemel kaaluda muud väljendit. 1.2. Tegevussuuna 6 selgitavas lõigus (lk 17) on kirjas, et soodustame väikesadamates turismitoodete arengut. Soovitame kasutada väljendit "väikesadamates turismiteenuste" arengut. 1.3. Lisa 12 - soovitame lisada nimekirja Meremajanduse valge raamatu ¹ . 1.4. Lisas 6 (lk 36) asendada sõna „meresadamaid“ määratlusega "sadamaid".	Arvestatud.
18	Kliimaministeerium	Jääb selgusetuks mida mõeldakse selle all, et (nt liikuvuse) „tegevuskavasse tuleb turismi eesmärgid integreerida“ (Lisa 1 lk 3). Transport ei ole iseenesest eraldiseisnev valdkond, vaid võimaldab ja soodustab teiste eluvaldkondade toimimist ja seda eelkõige ettevõtluses. Transpordil on tugev ühisosa keskkonna- ja energeetikavaldkondadega ning majandusega üleüldiselt. Hästi korraldatud transport võimaldab tõhusat ligipääsu tööturule ja avalikele teenustele, toetab turismi ning aitab kiirendada kaubaliiklust. Seda, kas transpordiühendused on piisavad või mittepiisavad, hästi või halvasti korraldatud – ütlevad selle kasutajad. Kuna riigil on piiratud hulk rahalisi vahendeid ja palju rohkem prioriteetseid valikuid, tuleks siin siis erasektoril ka õlg alla panna ning vajadusel tulla taristut arendama (PPP), aga ka teha paremat koostööd näiteks ühtse piletisüsteemi platvormi loomisel.	Selgitame, et selle lausega väljendame vajadust, et turistide (nii sise- kui välituristide) tekitatava nõudluse, koormuse ja vajadustega arvestatakse transpordi planeerimisel.
19	Kliimaministeerium	Palume lisada kestliku turismi ja rohepöörde tegevussuunda (nr 20, lk 23) ka muutuva kliimaga arvestamise, et eriti rannaturismi vaatest oleks rannaehitised ja taristud vastupidavad tormide ja sademete intensiivistumise ja sagenemisega, meretaseme tõusuga ning talvise jääkatte vähenemisega seoses tekkivate ebasoodsate mõjude (näiteks üleujutused, rannaerosioon ja tormikahjustused) suhtes. Lisaks mõjutab rannaturismi vetikate vohamine. Turismisektoris on jätkuvalt olulisel kohal sektori kliimateadlikkuse ja suutlikkuse suurenemisele suunatud tegevused, sh vajalikud uuringud ja teavitustegevus.	Arvestatud. Täpsemad tegevused lepime kokku pika vaate lühemaajalistes tegevuskavades ehk turismistrateegjates.

¹ [Merendus | Kliimaministeerium](#)

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
		Lumikatte vähenemisega seonduvalt on vajalik arvestada ka vastavate mõjudega taliturismile, nt alternatiivsete lahenduste loomisega ja turismi pakkumiste mitmekesistamisega.	
20	Kliimaministeerium	Palume asendada läbivalt sõna „rohepööre“ terminiga „roheüleminek“. Palume asendada läbivalt väljend „ettevõtete kliimanetraalsusele üleminek“ terminiga „ettevõtete kliimamõju vähendamine“. Eelnõu lk 4 on teise samba pealkiri vigane: „Sujuvad ja mitmekülgsed transpordiühendused ning digitaalne ühenduvus on turismi arengu eelduseks on turismi arengu eelduseks“. Pigem võiks teise samba sõnastus olla: „Turismi arengu eelduseks on sujuvad ja mitmekesised digi- ja transpordiühendused“. Keelelist korrektuuri vajaks ka viienda samba pealkiri „Turismiettevõtete nutikus, uuenduslikkus ja kestlikkus toob säilenõtkuse“, mille mõistmine ei pruugi tavalugejale olla jõukohane. Pigem võiks olla sõnastatud näiteks: „Nutikate, uuenduslike ja kestlike lahenduste kasutamine aitab turismiettevõtetel paremini kohaneda muutustega“.	Arvestatud.
21	Kliimaministeerium	Eelnõu lk 6 sihtkohtade kandevõime megatrendi juures võiks lahti selgitada, mida mõeldakse reisihäbi all („Samal ajal suureneb inimeste teadlikkus loodushoidlikkusest ja reisihäbit“).	Arvestatud.
22	Kliimaministeerium	Eelnõu lk 15 peakirjas võiks „kogu aasta“ asemel kasutada sõna „aastaringelt“.	Arvestatud.
23	Kliimaministeerium	Palume lisas 12 (lk 60) eemaldada viide Keskkonnavaldkonna arengukavale 2030, kuna arengukava ei ole plaanis kinnitada sellisel kujul. Lisas 14 (lk 88) on selgusetu mida tähendab, et majutus- ja toitlustusteenuse ekspordi lisandväärtuse süsinikusaldus on väljatöötamisel? Kas tasub vastavale uuringule üldse viidata? Samuti ei selgu kas vastav näitaja hõlmab ka transpordi emissioone. Palume lahti kirjutada, mida vastav näitaja täpselt hõlmab ning kui soovite seda näitajat indikaatorite tabelisse jätta, siis soovitame tõsta sektsiooni alla kus indikaatorid, mida jälgite, kuid ei sihista.	Arvestatud. Majutus- ja toitlustusteenuse ekspordi lisandväärtuse süsinikusalduse näitaja asendatud väljatöötamisel oleva turismisektori süsinikujalajälje hindamisega.
24	Kliimaministeerium	1. Turismi pika vaate eelnõu sissejuhatuses võiks anda selgema definitsiooni, mida mõistame turismi all. Vajaks lahtimõtestamist, kelle elukvaliteeti turism parandab (turismiettevõtja või kohaliku elaniku jne). Sissejuhatuse esimese lõigu viimase lause võiks sõnastada ümber, nii et lugejale oleks üheselt mõistetav, et tegemist ei ole turistide ja kohalike elanike tarbimise koosmõjuga, vaid teenuste tarbimisest tulenevate koosmõjudega. 2. Eelnõu lk 3 on ambitsioonikas väide „kasvatada kõrgema lisandväärtusega turismi, eelkõige äriturismi osakaalu, sidudes Eesti turismi digiriigi kuvandiga ja tekitades huvi külastada maailma juhtivat digiühiskonda“. Soovitame sõnastust pehmemdada ning lisada sõna „üht“ enne sõna „juhtivat“, kuna on	Selgitame tähelepanekute arvestamist vastavalt järjekorranumbrile: 1. Turismi pikk vaade on üles ehitatud lisades oleva info sünteesist. Ehk siis pikk vaade ei sisalda mõisteid, aga lisasime sissejuhatusse turismi lahti selgitava täienduse. Täiendatud ka teenuste tarbimise koosmõju osa. 2. Arvestatud 3. Turismi pikk vaade on üles ehitatud lisades oleva info sünteesist. Ehk siis pikk vaade ei sisalda mõisteid, aga....

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
		<p>veel riike, kes peavad end juhtivateks digiühiskondadeks (nt Soome, Taani, Lõuna-Korea jne).</p> <p>3. Eelnõu lk 3 tuuakse sisse DMO mõiste („turismisihtkoha juhtimisorganisatsioonid“), lk 4 defineeritakse „DMO kui turismi piirkondlikud kompetentsikeskused“. Lühendit kasutatakse tekstis läbivalt, seetõttu tuleks täpsemalt selgitada, mis juhtimisorganisatsiooni ja/või kompetentsikeskusega on tegemist.</p> <p>4. Horisontaalse tähelepanekuna soovitame ligipäasetavust laiemalt käsitleda - seos on loodud vaid liikuvuse (juurdepääs sihtkohani) ja digiligipäasetavusega, kuid välja on jäänud turismisihtkohtade füüsilise ligipäasetavuse edendamise, mis arvestades nii sise- kui välisturismi omab olulist mõju mh rahvusvahelises konkurentsipüsimiseks. Soovitame käsitleda turismisektori ligipäasetavust 5. samba (Eesti turismisektor tegutseb nutikalt, uuenduslikult ja kehtlikult) all eraldi tegevussuuna. Näiteks: Ligipäasetavuse parandamine: tõstame turismisektori teadlikkust turismiettevõtete ligipäasetavuse tagamise võimaluste kohta. Ligipäasetavuse nõuete järgimine aitab suurendada sektori konkurentsivõimet läbi sihtrühma laiendamise (eakad, erivajadusega inimesed, väikeste lastega pered jne). Vajadusel aitame tegevussuuna sõnastamisel.</p> <p>5. Eelnõu lk 15 võiks tegevussuuna 1 all märkida Tallinna vanalinna näite juures „UNESCO maailmapärandi nimekirja kantud Tallinna vanalinn“, kuna just selle aspekti rõhutamine on turismi vaatepunktist oluline (UNESCO maailmapärand kui oluline kvaliteedimärk).</p> <p>6. Eelnõus ja selle lisad vajavad keelelist toimetamist, kirjavigade parandamist ning stiili ühtlustamist (nt kohati on tekst „teeme“ vormis ning kohati on „tuleb teha/on vaja teha“ vormis.</p>	<p>4. Täiendatud sambas nr 3, sambas nr 5 ei sobi</p> <p>5. Arvestatud</p> <p>6. Arvestatud</p>
25	Kultuuriministeerium	<p>Hakatuses kiitus ja tunnustus väga-väga suure ettevõtmise eest - „Turismi pikk vaade 2025-2035“ on koostatud turismivaldkonda terviklikult ja pikaajalises vaates käsitleva arengudokumendina, milles määratletud eesmärgid ning seatud strateegilised tegevussuunad kõnetavad kõiki seotud osapooli, kuna lisades on põhjalikult avatud nii dokumendi kujunemise protsess kui avatud visiooni, eesmärgid ja tegevussuundi laiemalt. On oluline, et lisades kirjeldatust lähtume ka 4-aastaste tegevuskavade koostamisel. Kultuuriministeerium ja meie valdkondade esindajad soovivad kindlasti ka tegevuskavade koostamises kaasa lüüa.</p> <p>Järgnevalt edastame mõned tähelepanekud:</p>	<p>1) Tunnustame kultuuriturismi tähtsust kui üht populaarsemat turismiliiki maailmas. Strateegilise dokumendi koostamisel oleme lähtunud laiapõhjalisest ja integreeritud lähenemisest, kus üksikuid turismiliike (sh kultuuriturismi) ei ole eraldi esile toodud, vaid neid käsitletakse tervikliku turismisektori osana. See lähenemine võimaldab paindlikumalt arvestada erinevate turismiliikide ja -trendide omavahelist mõju ja arenguvõimalusi. Oleme käsitlenud seotud aspekte ka viitega „Kultuuri arengukavale 2030“. Andmekogumise osas kinnitame, et kui kultuuriturismiga seotud andmeid hakatakse koguma või on võimalik täpsemaid mõõdikuid</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<ol style="list-style-type: none"> 1) Kahetsusväärset on kultuuriturism kui üks turismi populaarsemaid liike maailmas jäänud arengudokumendis sellisel kujul nimetamata, kuigi lisas on kultuuriturism välja toodud ühe fookusteemana. Lisaks on kultuuriturismiga seotud aspektid avatud „Kultuuri arengukavas 2030“. Palume lisada tulemuste seiresse ka kultuuriturismi osakaalu mõõtmise eeldusel, et vastavaid andmeid kogutakse. 2) Rääkides kultuuri ja pärandiga seotud turismist kõige laiemas ja üldisemas tähenduses, on asjakohane kasutada sõnastust „kultuuri- ja päranditurism“ ning täpsustada, et pärandi all peetakse silmas nii ainelist kui vaimset pärandit. 3) Lk 3 kokkuvõttes toodud oodatavate muutuste osas aitavad Eesti tuntust kasvatada ja kinnistada kultuur ja pärand laiemalt, mitte ainult sündmused. Palume korrigeerida. 4) Eelnev seostub otseselt aeglase turismi kasvutrendiga, mis on välja toodud lk 7. 5) Nii turism kui kultuur toimivad pehme võimu vahenditena, mis aidates luua positiivseid rahvusvahelisi suhteid ja kujundada Eesti mainet üleilmselt (lk 9). 6) Lk 9 on lause, et mikroettevõtete suur osakaal (turismisektoris) tähendab, et innovatsioonipotentsiaali ärakasutamine on olnud piiratud. See lause vajaks täpsustamist, kuna ettevõtete suuruse ja mikroettevõtete osakaalu vähenemise osas ei ole muutusi ette näha. 7) Kultuuriministeeriumi lühendina kasutame KUM – palume korrigeerida (lk 10 ja mujal). 8) Lk 13 sissejuhatavas lõigus võiks rõhutada pigem koostöö järjepidevuse olulisust kui üheskoos tegutsemist. 9) Eelviimase tegutsemispõhimõtte sõnastus võiks olla pigem „Oleme usaldusväärsed ja läbipaistvad (lk 13 ja mujal)“ 10) Et siseturism päris tähelepanuta ei jääks, võiks lk 15 esimeses lauses välja tuua, et külastajatele pakutavad tooted ja teenused peaksid vastama nii siseriiklikele kui rahvusvahelistele ootustele. 11) Lk 15-16 kirjeldatud tegevussuunad ei too välja kultuuril ja pärandil põhinevate turismitoodete ja -teenustega seonduvat, nimetatud on vaid sündmusi. Jääb ebaselgeks, mida peetakse silmas Eesti digiriigil põhinevate turismitoodete all. Ühe peamise reisimotivatsiooni tekitajana oleks näitena asjakohasem nimetada UNESCO maailmapärandi nimistusse kuuluvaid objekte ja nähtusi kui konkreetselt ainult Tallinna vanalinna. 	<p>luua, oleme valmis neid integreerima tulemuste seiresse ja jälgimisse.</p> <p>2) Arvestatud osaliselt ja kasutatud kultuuri- ja päranditurismi mõisteid, kuid detailsem täpsustus on Turismi pika vaate detailsust arvestades liig.</p> <p>3) Sündmused, sealhulgas kultuurisündmused, on teadlikult valitud fookusvaldkonnaks, kuna need mängivad olulist rolli Eesti tuntuse kasvatamisel ja kinnistamisel rahvusvaheliselt. Lisaks on sündmustel turismile kõige laiem mõju, kuna iga sündmus toob külastajaid Eestisse, kes kasutavad Eesti majutusasutusi, restorane ja muid teenuseid, aidates kaasa nii kohaliku majanduse elavdamisele kui ka meie sihtkoha mainele. Sündmused peegeldavad ja tutvustavad kultuuri ja pärandit laiemalt. Nende kaudu saavad külastajad kogeda nii meie rikkalikku kultuuripärandit kui ka kaasaegseid elamusi. Praegune sõnastus keskendub sündmuste rollile just seetõttu, et need ühendavad kultuuri, pärandi ja turismi teiste valdkondade mõjusid terviklikult.</p> <p>4) Vt eelmine kommentaar.</p> <p>5) Nõustume, et nii turism kui ka kultuur toimivad pehme võimuna, aidates luua positiivseid rahvusvahelisi suhteid ja kujundada Eesti mainet. Turismi strateegilise dokumendi eesmärk on siiski keskenduda turismile kui sektorile, sealhulgas selle rollile kultuuri ja pärandi vahendajana ning turismimajanduse arendajana. Kuigi kultuuri ja pärandi tähtsus on strateegias selgelt esile toodud, keskendub dokument sellele, kuidas kultuur ja pärand panustavad turismi kaudu Eesti tuntuse ja majandusliku lisandväärtuse suurendamisse. Seejuures arvestame, et kultuur ja turism täiendavad teineteist ning loovad koos tugeva aluse Eesti rahvusvahelise maine kujundamisel.</p> <p>6) Tõepoolest, mikroettevõtete suur osakaal turismisektoris on oluline fakt. Soovime täpsustada, et turismi pika vaate eesmärk ei ole ettevõtete struktuuri muutmine ega mikroettevõtete osakaalu vähendamine,</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<p>12) Eesti-Soome rohekoridor soodustab ka kultuuri- ja päranditurismi (lk 16).</p> <p>13) LK 18 toodud kolmanda tegevussamba kirjelduses tuleks tulenevalt kontekstist välja tuua ka ühiste väärtuspakkumiste tegemise oskus ning koostöö edendamist on vaja nii terviklike turismitoodete ja -teenuste loomiseks kui nende turundamiseks.</p> <p>14) Turismisektori konkurentsivõime tagamiseks on vaja nii uuenduslike tehnoloogiate kui ärimudelite rakendamine (lk 22).</p> <p>15) Kestlikkuse osas on Kultuuriministeerium läbi viinud kultuuri- ja spordisündmuste keskkonnajalajälje uuringu, materjaliga saab tutvuda siin: https://www.kul.ee/uudised/varske-uuring-kaardistab-kultuuri-ja-spordivaldkonna-keskkonnajalajalge</p>	<p>vaid olemasoleva struktuuri juures innovatsioonipotentsiaali parem ärakasutamine.</p> <p>7) Arvestatud</p> <p>8) Arvestatud</p> <p>9) Mitte arvestatud. Sõna „Usaldusväärne“ on pigem süsteemne ja professionaalne omadus, samas olemasoleva sõnastuse mõte „aus ja läbipaistev“ keskendub eetilistele ja isiklikele väärtustele.</p> <p>10) Selgitame, et ekspordile suunatud fookus hõlmab ka siseturisti vajadusi. Turismi pika vaate fookus on rahvusvahelise konkurentsivõime ja ekspordipotentsiaali suurendamisel, kuid nõustume. Eeldame, et ekspordile suunatud kvaliteetsed tooted ja teenused on atraktiivsed ka siseturistide ootustele ning suudavad pakkuda neile samaväärselt väärtuslikke elamusi.</p> <p>11) Arvestatud osaliselt ja selgitame, et dokument keskendub strateegilistele prioriteetidele, kus sündmused on esile toodud nende laia majandusliku mõju tõttu, sealhulgas kultuurisündmused, mis toovad esile Eesti rikkalikku kultuuri ja pärandit. Kultuuri ja pärandil põhinevad turismitooted on oluline osa meie turismimajandusest ning seda on arvesse võetud terviklikus käsitluses, isegi kui konkreetset toodete loetelu pole välja toodud, sest konkreetset tegevused on osa väljatöötavatest nelja-aastastest tegevuskavade turismistrateegiatest. Mis puudutab Eesti digiriigil põhinevaid turismitoteid, siis viitame siin innovaatilistele lahendustele, nagu virtuaalturismi platvormid, nutikad giiditeenused, turismiteekonna personaliseerimise võimalused, külastajatele suunatud digilahendused vms, mis aitavad rikastada turismikogemust. Need tooted ühendavad Eesti tehnoloogilise kuvandi traditsiooniliste turismiväärtustega. UNESCO maailmapärandi nimistusse kuuluvate objektide osas nõustume, et nende mainimine on oluline lahtise loeteluna, teksti on vastavalt muudetud.</p> <p>12) Teadmiseks võetud.</p> <p>13) Arvestatud</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteametamine ja põhjendus
			14) Arvestatud 15) Teadmiseks võetud, kasutame antud informatsiooni turismistrateegiate väljatöötamisel.
26	Regionaal- ja Põllumajandus- ministeerium	Riigi tervikliku regionaalse arengu seisukohast on väga oluline, et turismimajanduse arendamise piirkondlik mõõde on arengudokumendis üldiselt hästi läbi mõeldud, eriti tegevussuuna 5.3 (kohalikku arengut toetav ja kogukondi kaasav elujõuline turism väljaspool tõmbekeskusi) all. Siiski on sama tegevussuuna all jäänud ka välja toomata mitmed olulised piirkondlikest vajadustest ja võimalustest lähtuvad tegevused turismivaldkonna arendamisel. Näiteks toetusvõimaluste tagamine turismi- ja külastusinfrastruktuuri ning kvaliteetsete turismitoodete ja teenuste arendamiseks piirkondades, piirkondliku turismipärandi hoidmise ja turundamise toetamine, piiriülese turismikoostöö ja turismitoodete edendamine, piirkondlike turismiettevõtjate võimekuse ja ettevõtlusoskuste kasvatamine, turismist laekuvate täiendavate piirkondlike tuluvõimaluste (nt turismimaksu lubamine omavalitsustele, maksusoodustused sektorile) kaalumise. Teeme ettepaneku vastavat tegevussuunda nende piirkondliku arengu vaatest oluliste arendustegevustega veel täiendada.	Selgitame, et turismi pikk vaate 2025-2035 on pikaajaline sektori arengudokumentdokument ning konkreetseid tegevusi ei sõnastata siin, vaid sellest lähtuvates nelja-aastastes turismistrateegiates (turismistrateegia) ja lühemaajalistes tegevuskavades. Siiski saame öelda, et praegust RE ja SF seisu arvestades ei ole pika vaate perioodil turismivaldkonna rahastusest rakendada toetusi turismi- ja külastusinfrastruktuurile. Samas peame oluliseks, et regionaalministeeriumi valdkonna toetustes piirkondadele oleks investeeringud turismi ja turismi arendamiseks abikõlblikud ja soositud. Turismitoodete ja teenuste arendamisega piirkondades, piirkondliku turismipärandi hoidmine ja turundamise toetamine, piiriülene turismikoostöö ja turismitoodete edendamine, piirkondlike turismiettevõtjate võimekuse ja ettevõtlusoskuste kasvatamine on eelkõige EIS poolt toetatavate sihtkohajuhtimisorganisatsioonide (DMOd) ülesanne. Turismimaksu teema kuulub võimestava ettevõtluskeskkonna arendamise alla koos teiste sektorit mõjutavate maksudega. Pika vaate dokumendis ei ole ka teiste maksudega seotud tegevusi kirjeldatud, seda tehakse nelja-aastaste turismistrateegiates ja lühemaajalistes tegevuskavades.
27	Regionaal- ja Põllumajandus- ministeerium	Tegevussuuna 5.1 (rahvusvahelise äri- ja konverentsiturismi ning sündmuste arendamine ja turundamine) all soovime selle turismiliigi potentsiaali laialdasemaks ärakasutamiseks näha ette ka pakettide sidumist eel- ja järelturu korraldamisega, millega suurendada Eesti eri piirkondade turismitulust ja sihtkoha tuntust.	Selgitame, et turismi pikk vaate 2025-2035 on pikaajaline arengudokument ning konkreetseid tegevusi ei sõnastata siin, vaid sellest lähtuvates nelja-aastastes strateegiates (turismistrateegia) ja lühemaajalistes tegevuskavades. Kindlasti on soositud ärituristide kauem ning erinevates Eesti piirkondades viibimine.
28	Regionaal- ja Põllumajandus- ministeerium	Lisaks leiame, et turismi arendamise strateegilistes alustes piirkondliku vaate keskseks tugevdamiseks tuleks piirkondlikku sihistatust selgemalt välja tuua ka pikaajalise strateegiaplaani üldosas. Selleks teeme ettepaneku täiendada arengudokumendi lk. 3 toodud sõnastust järgnevalt: „Turismi pika vaate visiooni ja	Mitte arvestatud. Eesti kui turismisihtriigi mõiste sisaldab juba ka piirkondi. Konkreetne tööjaotus Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse ning turismi sihtkoha juhtimisorganisatsioonide (DMOd) vahel lepatakse kokku

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		eesmärkide elluviimiseks on vaja: [...] kasvatada oluliselt Eesti ning tema piirkondade tuntust kui turismisihtriigina tuntust [...]. Samuti teeme ettepaneku täiendada lk. 14 toodud turismi arengu üldise eesmärgi sõnastust järgnevalt: „Meie eesmärk on liikuda turismisektori lisandväärtuse kahekordse kasvu suunas, keskendudes jõudsalt Eesti ja tema piirkondade kui atraktiivse ja tuntud turismisihthoia edendamisele. [...] ning edendame Eesti eri piirkondades turismi kui mainekat ja atraktiivset tegutsemisvaldkonda“.	lühemaajalistes turismistrateegiates, tegevuskavades ja koostöökokkulepetes. Samas, kui mõned piirkonnad ei tunne, et seal peaks turismi arendama, siis ei saa seda ka keskselt n-ö peale suruda. Ehk edendada saab turismi nendes piirkondades, mis ise soovivad seda teha.
29	Regionaal- ja Põllumajandus-ministeerium	Selleks, et saada püsivalt parem ülevaade turismivaldkonna arengu regionaalsest tasakaalustatusest peame oluliseks jälgida arengudokumendi ning sellega seotud valdkonna muude arengukavade ja programmide edasises seires vastava regionaalstatistika olemasolul ka seiremõõdikute muutuste piirkondade vahelisi erinevusi (nt maakondade, NUTS3 piirkondade, Tallinna ja muu Eesti või turismisihthoiate võrdluses). Hinnates seeläbi, kas turismivaldkonna arengusuundumustes esineb olulisi piirkondlikke eripärasid või mahajäämust, mis vajaksid turismivaldkonna meetmetes edaspidi rohkem tähelepanu ja erilähenemisi ning arvestada vastavate tulemustega ka valdkonna arengudokumentide edasisel täiendamisel. Regionaalseid erisusi soovitame jälgida eelkõige seiremõõdikute „välis- ja siseturistide ööbimiste arv“, „turismisektori ettevõtete lisandväärtus“, „välisküllastajate rahulolu turismiteenustega“, „turismitoodete eksport“, „turismivaldkonna ettevõtete kolme aasta keskmised investeeringud põhivarasse“ ja „turismi sesoonsus“ puhul. Tegevussuuna 5.3 mõõdikut „väljaspool Tallinna ööbimiste osakaal“ soovitame ka eraldi sihistada turismisihthoiate lõikes, seades näiteks sihiks külastatavuse kasvu võrreldes 2023.a baastasemega kõigis turismisihthoiate.	Selgitame, et turismi regionaalset mõju seirame lisa 16 oleva regionaalse mõju analüüsiga, mida regulaarselt uuendame. Samas kordame (vt eelmine punkt), et keskvalitsuse tasandil ei saa vaid analüüsi põhjal suunata tähelepanu turismi mõistes mahajäänud piirkondadesse, sest kõigi piirkondade potentsiaal ega ka soov turismi arendada ei ole võrdne.
30	Regionaal- ja Põllumajandus-ministeerium	Samas ka mõõname, et arengudokumendi üldeesmärgi mõõdiku sihttasemeni - turismimajanduse lisandväärtuse 2-kordne kasv – jõudmine võib osutada keerukaks, eriti olukorras, kus turismisektorile saavad osaks kõrged ja kasvavad maksud.	Teadmiseks võetud.
31	Regionaal- ja Põllumajandus-ministeerium	Arengudokumendi peatükis 4. läbivate tegutsemispõhimõtete all kirjeldatud Eesti turismipoliitika koostöömudeli juures palume tuua välja ka olulisemad piirkondliku tasandi osapooled, sh piirkondlikud turismisihthoia juhtimisorganisatsioonid, kohalikud omavalitsused ja maakondlikud arenguorganisatsioonid. Nimetatud partnerite roll ja osalus on eriti oluline just piirkondliku potentsiaali parema rakendamise vaatenurgast turismi arendamisel.	Arvestatud.
32	Regionaal- ja Põllumajandus-ministeerium	Lisas 13 toodud turismisihthoiate kaarti võiks täiendada ka kohalike ja piirkondlike eripäradega, mis väljendaksid piirkonnaspetsiifilisi turismimajanduse potentsiaali ja konkurentsieeliseid. Praegune juhtimisorganisatsiooni kaart, mis	Selgitame, et selle kaardi eesmärk on anda ülevaade DMOde territoriaalselt jaotusest. Turismi pikk vaade ei ole turundusmaterjal.

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		on arengudokumendi ainus kaardikujul esitatud kujunduselement jääb oma sisult liiga üldiseks.	
33	Siseministeerium	Turisminduses Eesti eripära suurendamise ning turismisektori parandamise eesmärgi saavutamine toob eelduslikult kaasa ka turistide arvu suurenemise. Kasvav turistide arv suurendab korra riskide ning seda osa eelnõus kajastatud pole. Samas toob ÜRO säästva arengu eesmärk nr 11 välja muu hulgas ka linnade muutmist turvalisemaks. Kuigi eelnõu lisa 2 viitab ka tänasele geopoliitilise olukorras riikliku julgeoleku teemale ning kaitsevõime tagamisele, siis turisminduse vaatest jäi selle kajastamine pealiskaudseks. Palun antud teema vaates eelnõu täiendamise kokkulepeteks kontakteeruda Siseministeeriumist korra riskide- ja kriminaalpoliitika osakonna juhataja Henry Timbergiga (612 5099, henry.timberg@siseministeerium.ee).	<p>Selgitame, et turistide arvu kasv pole eraldi eesmärk, eesmärk on saavutada turismiökosüsteemi konkurentsivõimeks laialdane baas ja nii kohalike elanike kui ka klientide rahulolu, mh laiem regionaalne hajutamine ja hooaja pikendamine madalhooajakuudele ja meie kui reisisihtkoha taluvuse analüüsimine ja turismivoogude mõistmine ning nende juhtimiseni jõuda. Rõhutame, et turismi pika vaate sihtgrupp – turistid - saabuvad Eestisse viisa vms õiguslikul alusel.</p> <p>Samas on tõstatatud küsimus julgeolekuriskide ja korra riskide teemade kohta oluline. Samas tuleb rõhutada, et turismi pikk vaade ei hõlma riikliku julgeoleku ja avaliku korra detailset käsitlemist. Siiski täiendame eelnõu Lisade osa (lisa nr 11) järgmise põhimõtte lisamisega: Arvestada ka põhimõttega, et välismaalaste sihtkohta saabumine, viibimine ja lahkumine oleks kooskõlas avalike huvidega ning vastaks avaliku korra ja riigi julgeoleku kaitse vajadusele.</p> <p>See toob selgelt esile, et turismi arendamisel võetakse arvesse laiemat julgeolekukonteksti ja avaliku korra tagamise vajadust, kuid eesmärk ei ole neid teemasid turismi pikas vaates süvitsi reguleerida. Julgeolekupoliitilised küsimused, nagu ebaseadusliku rände tõkestamine, piiripunktide infrastruktuuri arendamine või kuritegevuse ennetamine, kuuluvad teiste vastutavate ametkondade ja strateegiate reguleerimisvaldkonda.</p>
34	Siseministeerium	Üldpildis on turismi pikk vaade Siseministeeriumile heaks sisendiks edasiste tegevuste planeerimisel, nt ohuteavituse ja 112 teenuse ligipääsetavuse teemades on oluline pöörata tähelepanu ka väikese kasutajate hulgaga piirkondade toimepideva side tagamisele; samuti tuleohutusnõuete kohaldamine majutusettevõtetele ja edaspidi ka varjendite ja varjumiskohtade temaatika.	Teadmiseks võetud.
Täiendavad arvamused ja ettepanekud:			

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
35	Eesti Puuetega Inimeste Koda	<p>Oleme seisukohal, et hoolimata rohkem kui 10 aastat tagasi koostatud juhendist, ei ole arengusuunad palju paremuse poole liikunud (https://static.visitestonia.com/docs/3015869_turism-koigile-pdf.pdf).</p> <p>Peamised puudujäägid:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ligipääsetavuse ja üldse ligipääsetavate majutus-, aga ka konverentsiruumide info olemasolu kodulehtedel ja kodulehtede ligipääsetavus. Tuletame meelde, et erasektorile kehtib toodete ja teenuste ligipääsetavuse seadus täiemahuliselt alates 28.juunist 2025. aastal. Kasutajatestimine, nt testgrupid, kes hindavad teenust ja teevad läbi kasutajateekonna. Meie vaates on oluline lahenduste väljatöötamiseks kaasata sihtrühma esindajaid, keda EPIKoda saab soovitada ja leida aidata, kuid teenuse puhul peab arvestama ka sihtrühmale tasu maksmisega (vähemalt sümboolse). Oluline on organisatsiooni eelarves vahendite ettenägemine ligipääsetavuse suurendamiseks ning teha samme järjepidevalt aasta-aastalt. 	<p>Täname tagasiside eest ning nõustume, et üldise ligipääsetavuse parendamisel on veel arenguruumi. Konkreetsemad tegevused olukorra parandamiseks turismistrateegias 2026-2029 kavandame ja iga-aastastes tegevuskavades. Lisaks võtame arvesse ka riikliku ligipääsetavuse rakkerühma turismi valdkonnale koostatud ettepanekud, millega on võimalik tutvuda Riigikantselei veebilehel: Ligipääsetavuse rakkerühm Riigikantselei</p>
36	Eesti Infotehnoloogia- ja Telekommunikatsiooni Liit	<p>ITL-i hinnangul on väga tervitatav, et turismi pikaajaliste eesmärkide määratlemisel ning strateegiliste tegevussuundade seadmisel on tugevalt fookusesse võetud valdkonna digitaliseeritus ja uuendusmeelsus ning Eesti kui digiriigi kuvandi rakendamine turismieelisena. Leiame sarnaselt eelnõus toodule, et turismivaldkonna tulevik tugineb tehnoloogia ja andmepõhistele toodetele ning digitehnoloogia laialdasele kasutusele. IKT sektori ettevõtted on nii täna kui ka edaspidi turismisektorile toeks ja partneriks uuendusmeelsete lahenduste ja toodete väljaarendamisel ning pakkumisel. Leiame, et sektorite vaheline hea koostöö aitab saavutada strateegias toodud eesmäärke – riik saab seda omalt poolt toetada läbi turismisektorile suunatud toetusmeetmete. Palume ITL-i kui IKT sektoriesindusorganisatsiooni kaasata strateegias kavandatud tegevuskavade koostamisse turismivaldkonna uuendusmeelsust ning digitaliseeritust toetavate tegevuste planeerimisel. Samuti soovime võimalusel kaasuda turismiettevõtete digitaliseerituse mõõdiku väljatöötamisse.</p>	<p>Täname ning kinnitame, et kaasame ITL-i lähemaajaliste strateegiate koostamisse. kavandatud tegevuskavade koostamisse ning turismiettevõtete digitaliseerituse mõõdiku väljatöötamisse.</p>
37	Eesti kaubandus- Tööstuskoda	<p>Eesti Kaubandus-Tööstuskoda tänab majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumit võimaluse eest avaldada arvamust turismivaldkonna pikaajalise arengudokumendi „Turismi pikk vaade 2025-2035“ eelnõu kohta. Oleme eelnõuga tutvunud ning anname teada, et toetame</p>	<p>Täname!</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		arengudokumendi eelnõud ning meil ei ole eelnõu sisu osas kommentaare, märkuseid ega ettepanekuid.	
38	Eesti Hotellide ja Restoranide Liit	<p>Tahame kindlasti rõhutada, et ühenduste juures on liiga väike osa laeva-rongi-maanteetranspordil. Trendidest loeme, et sellised liikumisviisid on muutumas olulisemaks, aga sihistame vaid lennuühendusi?</p> <p>Rootsi suunal ei ole nõus, et praegu on hea laevaühendus – on kaubavedu (mille käigus saavad ka reisijad üle), aga puudub regulaarne ja kiire laevaühendus – praegune on pigem kruisitoode, mis ei soodusta reisijate peatumist (v.a. mõne tunni jooksul) Tallinnas või kaugemale minekut.</p>	<p>Selgitame, et turismi pikas vaates on ühenduste arendamine oluline prioriteet, kuna need on Eesti turismisektori konkurentsivõime seisukohast kriitilise tähtsusega. Kuigi lennuühendused on rahvusvahelise turismi jaoks hädavajalikud, oleme teadlikud, et rongi-, laeva- ja maanteetranspordi tähtsus kasvab, arvestades jätkusuutlikkuse ja reisijate eelistuste muutumise trende.</p> <p>Dokumendis ei ole eesmärgiks jätta tähelepanuta teisi transpordiliike, vaid lennuühendusi käsitletakse nende otsustava rolli tõttu Eesti kättesaadavuse parandamisel sihtkohana. Samas toetame jätkuvalt ka regionaalseid ja piiriüleseid laeva-, rongi- ja maanteeühendusi, kuna need on olulised siseturismi arendamiseks ning naaberriikidega seoste tugevdamiseks.</p> <p>Nõustume, et praegune laevaühendus Rootsi suunal ei vasta heade ühenduse nõuetele, mis soodustaksid reisijate pikemaajalist peatumist Eestis või kaugemale reisimist. Praegune laevaliiklus on suuresti kaubavedudele orienteeritud või keskendub kruisiturismile, mille mõju turismi ööbimistele ja majandusele on piiratum.</p> <p>Oleme seadnud eesmärgiks transpordiühenduste parandamise ja mitmekesistamise, et luua tingimused regulaarsetele ja mugavatele reisijateveo võimalustele, sealhulgas Rootsi suunal. Näeme, et efektiivsemad ja paremini ajastatud ühendused võiksid oluliselt soodustada turismi arengut, suurendada ööbimiste arvu ning toetada reisijate liikumist ka Tallinna piiridest kaugemale. Teksti viidud täpsustused.</p>
39	Eesti Hotellide ja Restoranide Liit	<p>Mõõdikute sihttasemed:</p> <ol style="list-style-type: none"> Välisküllastajate rahulolu turismiteenustega Eestis (EIS, % välituristidest, kes soovitaks sõpradel külastada Eestit" 73%-t kasv 75%-le 	<p>1. ja 2. Selgitame, et välisküllastajate rahulolu sihttase võib näida vähe ambitsioonikas, kuid nagu ka Lisas nr 14 selgitame on mõõdiku praegune sihttase juba kõrge ja seetõttu ei ole võimalik plaanida hüppelist kasvu,</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
		<ol style="list-style-type: none"> 2. Turismi sesoonsus (Statistikaamet)37%-lt 35%-le 3. Tegevussammas 5.2. Miks me ei sihista nt laevauhendusi, eriti Rootsi suunal? Või Rail Baltica ühendust? Samuti ei ole siin mainitud Via Baltikat - eelnevalt on mainitud, et autoga reisimine suureneb, aga mida me teeme selleks, et see oleks turvalisem ja mugavam autoga reisijatele? Maanteede võrgustik aitab ka bussiga liiklemisel mugavusele ja kiirusele kaasa. 4. Lk 13 lause „Tutvustame turismi laiemat sotsiaal-majanduslikku kasu“ - mõistame ja räägime turismi laiemat mõju kogu Eestile ja turismist kui horisontaalsest osast ühiskonnaelu tervikust, mitte ainult osakaalust SKP-s väljaspool turismisektorit. - segane sõnastus, mõte läheb kaduma... 5. Lk 15 lause „Soodustame uute rahvusvaheliste lennuliinide arvu ja sageduse kasvu ja turundust“ - Soodustada võiks nende lennuliinide arvu, mis turisti sisse toovad, mitte kohalike puhkusesihtkohtade arvu. 	<p>mistõttu on eesmärk juba olemasolevat kõrget taset eelkõige hoida. Sama lugu on ka sesoonsuse näitajaga, mis on väga staatiline, suurema eesmärgi seadmiseks peab midagi märkimisväärselt muutuma.</p> <p>Kui ööbimiste arv ei muutuks, siis peaks ca 100 000 ööbimist liikuma kõrghooajalt muudesse kuudesse. Sesoonsuse kohta lisaks võrdluseks ka teiste riikide anemdeid: kui 2023. aastal oli Eestis 37%, siis Soomes 34% ja Lätis 41%.</p> <p>3. Transpordiühenduste (laevauhendused, Rail Baltica, Via Baltica) arengut ning maanteevõrgustiku parandamist käsitleme laiemalt kui osa ühenduste üldisest parandamisest. Rail Baltica ja Via Baltica on eraldi riiklikud prioriteedid, mille elluviimine toetab oluliselt Eesti turismisektori arengut ja rahvusvahelist ligipääsetavust. Samuti mõistame, et autoga reisimine ja bussitransport saavad turvaliste ja mugavate teedevõrgustike kaudu olulist tuge – see on tähtis nii kohalikele elanikele kui ka rahvusvahelistele küllastajatele. Turismi pikas vaates ei ole otseselt sihistatud laevauhendusi, Rail Baltica projekti ega Via Baltica arendamist, täpsem sihistamise võimalus on arutluse all turismistrateegiate koostamise käigus, mille elluviimise jooksul teeme koostööd vastutavate osapooltega, et tagada nende transpordivõrgustike mõju maksimaalne kasutamine turismi edendamiseks. Näeme neid ühendusi kui kriitilisi komponente Eesti rahvusvahelise ligipääsetavuse ja regionaalse turismi arendamisel.</p> <p>4. Selgitame, et rõhutame antud läbiva tegutsemispõhimõttena, et turismi roll pole mitte ainult otsene majanduslik panus (% SKP-st, mis teiste valdkondade kõrval ei pruugi tunduda oluline), vaid, et turismil on laiem mõju ühiskonnale ja erinevatele eluvaldkondadele. Turism on horisontaalne valdkond, mis mõjutab kultuuri, regionaalset arengut, transpordivõimalusi ja keskkonda ning aitab kaasa kogu riigi sotsiaal-majanduslikule heaolule. Oluline on selgitada turismi mõju laiemalt, et nii otsustajad kui ka</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
			<p>kogukonnad mõistaksid, kuidas turism toetab töökohtade loomist, kohalike kogukondade arengut ja Eesti rahvusvahelist kuvandit, pakkudes kasu meile kõigile.</p> <p>5. Selgitame, et Euroopa ääremaa riigina on Eestil alati väljakutse tagada ühendusi. Meie eesmärk on luua tingimused, kus Eestisse jõudmine oleks lihtne ja mugav erinevaid transpordivahendeid – lennu-, mere- ja maismaatransporti – kombineerides.</p>
40	Muinsuskaitseamet	<p>Teeme ettepaneku, et juhul, kui Kultuuriministeeriumist ei ole pärandivaldkonna esindaja 2022. aastal loodud turisminõukoja liige, siis kaasata sellesse koostööformaati Muinsuskaitseamet.</p> <p>Teeme ettepaneku kaasata Muinsuskaitseamet turismitöötajaid õpetavate haridusasutustega koostösse, võimaldamaks töötajatele pärandi (sh selle turismipotentsiaali) tutvustamist, et nemad omakorda oskaksid märgata, väärtustada ja kasutada Eesti kultuuripärandit oma edaspidises töös.</p>	<p>Nõustume, et kultuuripärandi ja selle turismipotentsiaali esiletõstmine on oluline nii turisminõukoja töös kui ka turismiettevõtjate ja erialaliitude teadlikkuse tõstmisel. Vastavalt teie soovitudele reageerime järgmiselt:</p> <p>Kultuuriministeeriumil on esindaja turisminõukojas, kelle kaudu on võimalik tagada sisend: Kultuuriministeeriumi esindaja osalemine turisminõukojas tagab, et pärandivaldkonna seisukohad on nõukoja aruteludes esindatud. Vajadusel saame teha tihedamat koostööd Muinsuskaitseametiga, et nende ekspertiis oleks nõukoja töös täiendavalt kaasatud.</p> <p>Teie ettepanek korraldada päranditeemaline koolitus või veebinar turismiettevõtjatele ja erialaliitudele on väga väärtuslik. Selline algatus aitaks turismisektori esindajatel paremini mõista kultuuripärandi väärtust ja potentsiaali, et seda oma töös edukamalt kasutada. Oleme valmis edasisteks aruteludeks.</p>
41	Muinsuskaitseamet	<p>Palume täiendada lk 14, peatükki 5 juhtimaks tähelepanu, et nii sise- kui väliturism toetab ka Eesti ainelise kultuuripärandi hoidmist ja arendamist, aidates nii kaasa selle säilimisele järeltulevate põlvkondade jaoks. See asjaolu omakorda näitab turismisektori lisandväärtust Eesti elanike elukeskkonna parendamises, kvaliteetse linnaruumi loomises ning kestliku arengu eesmärkidesse. Näiteks asub palju arheoloogiapärandit maapiirkondades ning nende objektide või alade kaasamine turismi aitaks kaasa ääremaastumise vähendamisele ja lisab võimalusi maapiirkondades majandust elavdada.</p>	<p>Arvestatud. Selgitame, et nõustume, et nii sise- kui ka väliturism toetavad olulisel määral Eesti ainelise ja vaimse kultuuripärandi hoidmist ja arendamist. Teie toodud näited, nagu arheoloogiapärandi kaasamine turismi ning selle mõju ääremaastumise vähendamisele ja maapiirkondade majanduse elavdamisele, on olulised. Täiendatud peatükki 5 punkti 20.</p>
42	Muinsuskaitseamet	<p>Palume täiendada lk 15 punkti 2 selliselt, et ka rahvusvahelise äriturismi kontekstis saab kultuuriturism tähendada ainelise kultuuripärandi (so ehitatud keskkond) hõlmamist reisikavadesse, sealhulgas motivatsioonireiside puhul.</p>	<p>Arvestatud.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
43	Muinsuskaitseamet	Soovitame dokumendis mainida ka ekstreemturismi nišši ja kultuuripärandi rolli selles (kummitused ja mõisad, mõned hiiekohad oma öövastavate lugudega, varemed ja mahajäetud militaarpärand).	Ekstreemturism on hõlmatud kultuuri- ja niššiturismi all (või üldine tootearendus), detailsemalt on võimalik teemat vajadusel käsitleda turismi pika vaate tegevuskavades, mida nimetatakse turismistrateegiateks.
44	Muinsuskaitseamet	Väga teretulnud on kultuuripärandi, väärtuslike asulakeskkondade (nt väikelinnade keskused, miljööväärtuslikud alad) ja pärandmaastike kasutamine digi- ja muudes kanalites turismiinfo ja -toodete kuvamisel.	Teadmiseks võetud.
45	Eesti Ajalooliste Hoonete Ümarlaud (EAHÜ)	Kajastatud on piirkondlikud organisatsioonid DMO´d kes kureerivad ja omavad ülevaadet tegemistest. - Ei leia institutsiooni, kes omab vabariigis turismimaastikul tervikpildi ülevaadet, kes tegeleks mahuliste planeerimistegevuste ja nende koordineerimisega. - /Tänu sellele on olukord kus paralleelselt tegeletakse ühtede-samade tegevustega erinevatel tasanditel (N: EIS SA turundustegevus (välis) piirkondades, kuhu DMO´d samaaegselt iseseisvana kulutab oma rahalisi vahendeid !?)	Selgitame, et turismiökosüsteem ja osapoolte vastutused on lahti kirjutatud Turismi pika vaate lisas nr 3. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (MKM) vastutab Eesti turismipoliitika kujundamise ja elluviimise eest, eesmärgiga suurendada turismi rahvusvahelist konkurentsivõimet ning kasvatada turismiteenuste eksporti ja ettevõtete lisandväärtust, tagades samal ajal sektori kestlikkuse. MKM-i ülesannete hulka kuulub ka turismivaldkonna strateegiline planeerimine, lisaks juhib turismi eest vastutav minister MKM-is turisminõukoda, mis tegeleb turismivaldkonna strateegilise planeerimise, elluviimise seiramise ja turismipoliitika kujundamisega. Kuigi MKM vastutab turismipoliitika eest, on oluline märkida, et laiemad planeerimistegevused, nagu regionaalplaneerimine ja transpordivõrgustike arendamine, kuuluvad teiste ministriumide ja asutuste vastutusalasse ning on oma olemuselt eraldiseisvad turismist. EIS SA tegeleb on turismipoliitika elluviija ja vastutab peamiselt turismiteenuste ekspordi kasvatamise, tootearenduse ja rahvusvaheliste turundustegevustega. Piirkondlikud DMO-d vastutavad piirkondade turismi arendamise ning turundamise eest. Strateegias näeme ette tegevussuundi, mis keskenduvad turismi juhtimise ja koordineerimise tugevdamisele, sealhulgas koostööle DMO-de, EIS SA ja MKM-i vahel. Üheks oluliseks eesmärgiks on edendada ühist

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
			<p>planeerimist ja tagada, et ressursid suunatakse strateegiliselt kooskõlas nii riiklike kui ka piirkondlike prioriteetidega.</p> <p>Vt täpsemalt ka: Turism Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium</p>
46	Eesti Ajalooliste Hoonete Ümarlaud (EAHÜ)	Arvestades tänast Tallinna lennujaamaga seonduvat turuolukorda ja kujunenud imago't – on liialt vähe markeeritud turismivoo sisenemist suunalt Riia > Ikla (kus ka täna märkimisväärne külastajate positiivne voog). Kahjuks ka vastupidiselt – kus Eesti inimesed kasutavad Riia lennujaama väljalennuks.	<p>Selgitame, et turismivood suunalt Riia > Ikla tähtsus on oluline, ja oleme teadlikud, et selle piirkonna kaudu toimub märkimisväärne külastajate liikumine. Samuti mõistame, et osa Eesti reisijatest kasutab Riia lennujaama väljumisteks. Nende suundade arvestamine on oluline turismi üldise ligipääsetavuse ja regionaalse koostöö parandamiseks.</p> <p>Samal ajal soovime rõhutada Tallinna Lennujaama silmapaistvat tööd, mis aitavad oluliselt kaasa Eesti kui sihtkoha rahvusvahelisele nähtavusele ja ligipääsetavusele. Tallinna Lennujaam on korduvalt pälvinud rahvusvahelisi auhindu, sealhulgas ACI (Airport Council International) poolt tunnustatud tiitleid parima klienditeenindusega lennujaamana omas suurusklassis. See on suurepärase näide sellest, kuidas hästi juhitud infrastruktuur ja tugev maine aitavad toetada Eesti turismi arengut.</p> <p>Lisame veel, et turismi pikas vaates on arvestatud ka teiste transpordivõimalustega, sealhulgas Riia suunalise vooga. Eesmärk on tasakaalustada ja parandada kõiki olulisi sisenemisteid, et luua soodsad tingimused nii Eesti külastamiseks kui ka Eesti elanike mugavaks reisimiseks.</p>
47	Eesti Ajalooliste Hoonete Ümarlaud (EAHÜ)	Tänane kutseharidusreform kui see peaks ellu viidama on negatiivse mõjuga turismiarendusele (tööjõu leidmine) väljaspool tõmbekeskusi.	<p>Aitäh murekohtade esiletoomise eest! Nõustume, et tööjõuküsimus on turismisektori jaoks kriitilise tähtsusega, eriti väljaspool tõmbekeskusi. Kui kutseharidusreform peaks vähendama turismialaste haridusvõimaluste kättesaadavust piirkondades, võib see avaldada negatiivset mõju sektori arengule. Samas mängivad olulist rolli ka ettevõtete poolt loodud töökeskkond ja töötingimused, mis muudavad sektori</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
			atraktiivseks nii olemasolevatele kui ka tulevastele töötajatele.
48	Eesti Ajalooliste Hoonete Ümarlaud (EAHÜ)	Liigse emotsiooniga on panustatud sisemise ühistranspordi arengule – trend hetkel vähenemisele, mille mahtude suurenemist on lähikümnendil ebareaalne oodata.	Selgitame, et kuigi Eesti sisese ühistranspordi hetke trendid viitavad kasutuse vähenemisele, on selle arendamine strateegiliselt oluline Eesti regionaalse ligipäasetavuse toetamiseks. Ühistransport mängib olulist rolli ka kestliku turismi edendamisel ja keskkonnasõbralike liikumisvõimaluste pakkumisel, eriti väljaspool tõmbekeskusi. Turismi pika vaate kontekstis on ühistranspordi alla mõeldud ka kõiki uuenduslikke ja juba olemasolevaid liikumisvõimalusi, nt sõidujagamise teenused, mikromobiilsus teenused jt.
49	Eesti Ajalooliste Hoonete Ümarlaud (EAHÜ)	Üldine foon turismi arengule < 2035 on Tallinna ja lähipiirkonna arengut ootav st ülejäänud Eesti turismiettevõtjad (sh elustiiliettevõtjad) jäävad suhteliselt omapäi.	Selgitame, et Eesti turismi pika vaate eesmärk on arendada turismi üle kogu riigi, st seal, kus on selleks potentsiaal ja huvi, mitte ainult Tallinnas ja selle lähipiirkonnas. Oleme dokumendis toonitanud regionaalse turismi tähtsust. Strateegias on olulisel kohal sihtkohtade arendusorganisatsioonide DMO-de tugevnemine, mis aitab tagada, et ka väljaspool Tallinna paiknevad ettevõtjad saavad vajalikku tuge ja juhiseid turismivõimaluste arendamiseks. Samuti nähakse ette digitaalseid ja innovaatilisi lahendusi, mis aitavad ka väiksematel ja kaugetel piirkondadel paremini jõuda sihtrühmadeni. Meie siht on, et turismi areng looks väärtust ja võimalusi kogu Eestis ning et turism oleks oluline osa elukvaliteedi ja majandusliku kestlikkuse tagamisel igas Eesti piirkonnas.
50	Eesti Ajalooliste Hoonete Ümarlaud (EAHÜ)	Siseturism kui selline võiks olla sisulisema kajastusega – samaaegselt tasakaalustatud regionaalarengu üks emotsionaalsemaid valdkondi	Selgitame, et turismi pika vaate peamine fookus on turismisektori terviklik areng, et saavutada sektori lisandväärtuse kasv ning ka läbi tuntuse kasvu kui kestlik ja uuenduslik turismi sihtkoht turismiteenuste ekspordi kasv. Siseturismil on lisandväärtuse kasvatamisel oluline osa, ekspordipotentsiaaliga turismiettevõtluse arengul on positiivne mõju ka siseturismile.

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
51	Statistikaamet	<p>Kommentaari/ettepanekud Lisa 1 kohta – küsimus turismiga seotud mõistete kasutamise ning allikatele viitamise osas:</p> <p>Dokumendi lk 2 sissejuhatuses on viidatud, et 2023. aastal moodustas turism 16% Eesti teenuste ekspordist. Palume täpsustada, millise definitsiooni alusel on siin turismi hinnatud ning millise allika alusel. Samuti vajaksid selgitusi mõistet turismimajandus (lk 4), turismiga seotud tegevusalad (lk 12) ja turismiteenus (lk 15) ning allikad, kust tulenevad vastavad mõõdikud, et oleks tagatud järjepidevus hindamisel. Näiteks lk 15 on ka viide Statistikaameti näitajatele. Kuigi Lisas 2 on viidatud</p> <p>lisadokumendile https://raportid.centar.ee/2024_turismi_pikk_vaade_taustaanalys_v1.2.html, kust võib leida selgitavad märkused, oleks parema jälgitavuse huvides asjakohane märkida teatud viited või selgitused ka Lisasse 1.</p>	<p>Pika vaate põhilise dokumendi sissejuhatuses (lk 2) mainitakse, et 2023. aastal moodustas turism 16% Eesti teenuste ekspordist. Seda arvutatakse järgmiselt: reisijatevedudega seotud teenuste ja reisiteenuste ekspordi jagamine kogu teenuste ekspordiga. Täpsem valem: (Järgmiste teenuste–SC11 Reisijatevedu meretranspordiga + SC21 Reisijatevedu õhutranspordiga + SC3B1 Reisijatevedu raudteel + SC3C1 Reisijatevedu maanteel + SD Reisiteenused (väliskülastajate kaupade ja teenuste ostud)–ekspordi väärtus miljonites eurodes)* ÷ Teenuste eksport (väärtus jooksevhindades miljonites eurodes)* ÷ Teenuste eksport (väärtus jooksevhindades, miljonit eurot)** × 100%. Märkused: * Allikas: Statistikaamet, VKT21: TEENUSTE EKSPORT JA IMPORT TEENUSE (EBOPS) LIIGI JÄRGI (KVARTALID). ** Allikas: Statistikaamet, RAA0061: SISEMAJANDUSE KOGUPRODUKT TARBIMISE MEETODIL (ESA 2010) (KVARTALID). Kuna antud valem on pikk, siis lisasime selle info lisasse 17 joonealuse kommentaarina. Antud näitajat kasutame Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi turismi juhtimislaual „Eesti turismi kaksleht“.</p> <p>Pika vaate põhilise dokumendi leheküljel 15 on viide Statistikaametile näitaja „Turismiteenuste eksport“ juures. See on üks mõõdikutest, mida detailselt kirjeldatakse lisas 14 „Turismi pika vaate 2025–2035 mõõdikud ja mõisted“ (vt 2. Tegevussuunad, 2.1. Eesti on aasta läbi atraktiivne turismisihtkoht, mõõdik „Turismiteenuste eksport“).</p> <p>Pika vaate põhidokumendis toodud mõõdikud on põhjalikult kirjeldatud koos viidatud allikatega lisas 14 „Turismi pika vaate 2025–2035 mõõdikud ja mõisted“. allikad, kust tulenevad vastavad mõõdikud, et oleks tagatud järjepidevus hindamisel.</p> <p>Mõistet „turismiga seotud tegevusalad“ (põhidokumendi lk 12) ei ole vaja ilmtingimata täpsustada sel põhjusel, et</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
			<p>seda mõistet ei kasutata mõõdikutes. Mõiste „turismiteenus“, mida mainitakse põhidokumendi lk 15, on mõõdikuna detailsetl kirjeldatud lisa 14 „Turismi pika vaate 2025–2035 mõõdikud ja mõisted“; eraldi definitsioon on toodud lisa 14 lõpus mõistete loetelus.</p> <p>Mõiste „turismimajandus“ on kasutatud põhidokumendi lk 4 selleks, et tavainimesele oleks konkreetne mõõdik arusaadav. Kõik mõõdikud, mida tüüakus põhidokumendis, on detailsetl kirjeldatud lisa 14 „Turismi pika vaate 2025–2035 mõõdikud ja mõisted“, kus „Turismimajanduse lisandväärtuse 2-kordne kasv“ on mõõdikuna „Turismi lisandväärtus, otsene ja kaudne mõju“ lisa 14 vastavas osas „Turismi pika vaate 2025–2035 peamised mõõdikud“.</p>
52	Statistikaamet	<p>Lisas 1 on andmevõimekuse arendamise (lk 23, punkt 18) all toodud välja vajadus tagada regulaarne ja lühikese viiteajaga turismi satelliitkonto. Soovime siinkohal märkida, et turismi satelliitkonto ei kuulu lähiaastate statistikaprogrammi (https://www.riigiteataja.ee/akt/323122023004). Eurostati vaatest on tegemist vabatahtliku andmeedastusega, seadusandlusest tulenevat kohustust pole. Täiendavalt juhime tähelepanu, et varasemalt avaldatud turismi satelliitkonto meetodika on vananenud (andmed kuni 2017. a), seega ei saa seda üks-ühele taastada, vajab uuendamist. Satelliitkonto oluliseks sisendiks on pakkumise ja kasutamise tabelid (PKT), mille viitaeg on kolm aastat, sellest tulenevalt oli varasemalt turismi satelliitkonto viitajaks neli aastat. Viimase lühendamise eeldusena peaks lühenema ka sisendi, st PKT koostamise viitaeg, mis eeldab omakorda arendust</p>	<p>Täname põhjaliku kommentaari eest. Võtame teadmiseks. Kuna tehnoloogiad ja andmevaldkond arenevad pidevalt, analüüsime Statistikaametiga koostöös satelliitkonto arendamise võimalusi jooksvalt, mh lähtudes teiste riikide praktikast.</p>
53	Statistikaamet	<p>Lisa 1 andmevõimekuse arendamise all on satelliitkonto juures välja toodud ka vajadus andmete järele nii riigi kui regionaalset tasandil. Turismi satelliitkonto vajab detailseid PKT struktuure, et majandustegevusi korrektselt jaotada. Juba regionaalne SKP näitab, et maakondade majandusstruktuurid on küllaltki erinevad. See tähendab, et riiklike struktuure selle juures kasutada oleks ebakorrektn. Regionaalse PKT koostamiseks aga sisendandmeid pole. Ka üleriiklike tabelite jaoks saame sisendeid mitmeaastaste vahedega. Regionaalse vajaduse katmine suurendaks tuntuvalt ettevõtlussektori ja mittetulundussektori andmeesitajate halduskoormust.</p> <p>Samuti käib sisemajanduse kõrval sealt läbi ka kaubavahetuse komponent. See tähendab, et vaja oleks ka nõ regionaalset maksebilanssi. Samuti vajab</p>	<p>Täname põhjaliku kommentaari eest. Võtame teadmiseks. Satelliitkonto andmeid regioonide lõikes vajavad Eesti piirkondlikud turismijuhtimisorganisatsioonid, et partnerite ja rahastajatega suhtlemises näidata turismi olulisust piirkonnas, eesmärgiga arendada kohalikku majandust ja panustada Eesti majanduse kasvu. Vajadusel saab kasutada teistsuguseid meetodeid, et anda ligikaudse hinnangu satelliitkonto numbritele piirkondade lõikes. Näiteks tegi Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium vastava analüüsi, mis on esitatud lisa 16 „Eesti turismi regionaalne mõju“.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		täpsustamist majandusüksuste tegelik tegevuse asupaik. Eelnevalt tulenevalt ei ole turismi satelliitkonto koostamine regionaalsel tasandil võimalik.	
54	Statistikaamet	<p>Kommentaarid/ettepanekud Lisa 2 kohta</p> <p>Dokumendi lk 22 on viide, et 2024. a võetakse vastu Euroopa Liidu lühiajalise majutuse üüriteenuste määrus, millega seatakse sisse andmevahetusreeglid riikidele info saamiseks majutuste kohta majutusplatvormidel nagu Airbnb jt. Kuna määrus on juba vastu võetud, tuleks teksti ajakohastada. Vt https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1028&qid=1732632613845 Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/1028, 11. aprill 2024, milles käsitletakse lühiajalise majutuse üüriteenustega seotud andmete kogumist ja jagamist ning millega muudetakse määrust (EL) 2018/1724 (EMPs kohaldatav tekst)</p> <p>Lisas 2 lk 48 on välja toodud Eesti 2035. aastaks eesmärgid, mis mõjutavad Eesti turismisektorit ja on turismisektorile sihiks:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kasvuhoonegaaside netoheitkoguse maht kaheksa miljonit tonni CO2 ekvivalenti aastas; - taastuvenergia osatähtsus üle 55% energia lõpptarbimises; - suurendada ringleva materjali määra kogu materjalikasutuses 30%-ni ning - suurendada 55%-ni nende tööga hõivatud inimeste arvu, kes käivad iga päev tööl ühissõidukiga, jalgrattaga või jalgsi. <p>Kollaseks märkisin eesmärgi, mis ei ole vastavuses Eesti 2035 Vabariigi Valitsuse tegevuskavas (seis 25. aprill 2024) väljatoodud eesmärgiga >65%. Strateegia "Eesti 2035" tegevuskava (kiidetakse iga-aastaselt heaks Vabariigi Valitsuse poolt). Viide dokumendile https://valitsus.ee/strateegia-eesti-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia/materjalid, mille lõpus on mõõdikute osa ning lk 5 Vajalike muutuste mõõdikute Majanduse ja kliima jaotusest leiad nimetatud näitaja koos seatud eesmärgiga.</p> <p>Lisame ka lingi Tõetammele, kus on välja toodud taastuvenergia näitaja ja eesmärk. Tõetamm aitab jälgida EE2035 tegevuskavas toodud näitajaid kuvades nende väärtusi ja eesmäärke.</p>	<p>Lause lühiajalise majutuse üüritoru määrusest on muudetud. Lause on pandud mineviku vormi ning muutsime ka viite (nüüd on allikas: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) 2024/1028, 11. aprill 2024, milles käsitletakse lühiajalise majutuse üüriteenustega seotud andmete kogumist ja jagamist ning millega muudetakse määrust (EL) 2018/1724 (EMPs kohaldatav tekst). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1028&qid=1732632613845).</p> <p>Täname märkamast taastuvenergia osatähtsuse vananenud eesmärki, parandasime.</p>
55	Statistikaamet	<p>Kommentaarid/ettepanekud Lisa 2 Lisa 12 kohta</p> <p>Palume selgitada, kas viidates Eesti 2035 eesmärkide jälgimiseks loodud rakendusele Tõetamm https://tamm.stat.ee/?lang=et peetakse silmas võimalust, et Tõetamm aitab Lisas 12 välja toodud mõõdikuid jälgida.</p> <p>Lk 60 Haridusvaldkonna arengukava 2035 puhul on üks eesmärk on jäänud poolikuks kirjeldusena.</p>	<p>Pikk vaade on seotud Eesti 2035'ga Eesti 2035 eesmärkide kaudu. Haridusvaldkonna arengukava 2035 vastava eesmärgi sõnastus on parandatud. Kõik mõõdikud on nüüd kaldkirjas.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamestamine ja põhjendus
		Lk 61 Mõõdikud (Põllumajanduse ...) soovitate eristamist kaldkirjas parema jälgitavuse huvides.	
56	Statistikaamet	<p>Kommentaarid/ettepanekud Lisa 2 Lisa 14 kohta</p> <p>Olulise mõõdikuna on kasutatud lähteandmeid Statistikaameti tabelist RAS0004: PÕHILISED TURISMI SATELLIITARVEPIDAMISE NÄITAJAD (ESA 2010), kus viimane info on avaldatud 2017 kohta ja hetkel ei ole teada millal värskemaid andmeid tootma hakatakse. Juhime tähelepanu, et teema ei kuulu lähiaastate statistikaprogrammi (https://www.riigiteataja.ee/akt/323122023004) ja https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/metoodika-ja-kvaliteet/statistikatood . Eurostati vaates on tegemist vabatahtliku andmeedastusega, seadusandlusest tulenevat kohustust pole. MKM-i rahastusel saaks selle kunagi taastada, aga detailid on meist tulenevalt lahtised (Turismi satelliitarvepidamise (TSA) metoodika on vananenud, vajab uue väljatöötamist ning viitaeg saaks lüheneda, kui eelneb TSA-le olulise sisendi pakkumise ja kasutamise tabelite arendus, st nende viitaja lühendamise). Regionaalsel tasemel ei ole TSA-d varem koostatud.</p> <p>Lk 87 Turismiettevõtjate digitaliseeritus – vt ka https://andmed.stat.ee/et/stat Statistika andmebaas >Majandus >Infotehnoloogia ja side >Infotehnoloogia ettevõttes> Tabelid ... tegevusalade kaupa. Soovitame siin kaaluda kas saaks mõnda konkreetset mõõdikut leida Majutus ja toitlustus kohta Näiteks andmebaasi tabelitest IT001, IT011 ja IT0081. Andmebaasitabeleid erinevate näitajatega on selle teema all veel palju rohkem.</p> <p>Lk 119 palume kontrollida viidet 3: Põhjuseks võib Statista (?) hinnangul olla Leedu puhkemajade turu kasv ning nende paiknemine maapiirkondades.3</p>	<p>Täname põhjaliku kommentaari satelliitkonto info eest. Võtame teadmiseks.</p> <p>Oleme kaalunud Statistikaameti IT001, IT011 ja IT0081 tabelite näitajaid, kuid kuna turismis on enamik ettevõtjaid mikroettevõtjad, siis pika vaate mõõdikute raamistikus me ei saa kasutada andmeid, mis katavad ainult väga väikest osa ettevõtjaid. Praegu kaalume nende tabelite näitajate kasutamist Eesti turismistrateegias 2026 –2029.</p> <p>Viide 3 lisas 17 (lk 119) on kustutatud. Lisa 17 tekst on koostatud põhimõttega, et allikate rohkuse tõttu viidame konkreetsetele allikatele ainult äärmisel juhul ja piisab allika üldise nimetuse esiletoomisest.</p>
57	AS Tallink	<p>Seoses varem räägitud turismi pika vaate strateegiliste eesmärkide ja KPI-de teemal edastan veel viimasel hetkel siiski ka merenduse valdkonna turismiarenduga seotud relevantsete tulemusmõõdikute ettepaneku:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Eesti Vabariigi peamise „merevärava“ – Tallinna Sadama – reisijaliiklusega seotud väljumiste arv aastas (võrdluses eelmis(t)e aasta(te)ga). Selgituseks, kui praegu on strateegias vaid „õhuvärava“ väljumiste arv, siis oleks vajalik lisada ka „merevärava“ väljumiste arv. 2. Selleks et hoida tasakaalustatuna mõlema turismivärava olulisust tuleks eesmärkidesse lisada ka „merevärava“ Tallinna Sadam ja „õhuvärava“ Tallinna Lennujaam kogu reisijate arv (total pax). Selgituseks, et hetkel on strateegias vaid otselendude sihtkohtade arv, kuid see ei tähenda kogureisijate arvu kasvu ning kui tuua otselendude arvu kõrvale ka kogu reisijate arv, siis alles need näitajad 	<p>Arvestatud osaliselt, peatükki 5.2. on lisatud mõõdik „Rahvusvaheliste regulaarsete reisilaevaliinide reisijate arv (Statistikaamet)“ ja sihttasemed. Laevakülastuste arvu Tallinna Sadam AS börsiettevõtte näidata ei saa, Tallinna Sadam AS-i soov on, et dokumendis oleks kajastatud regulaarsete reisilaevaliinide reisijate arv aastas, mille baastasemeks oleks 7,7 miljonit reisijat ja 2035.a sihttasemeks 10+ miljonit reisijat.</p> <p>Täpsemat infot, kui palju kogu turismi mahust on sissetulev turism ja kes täpsemalt siia reisivad on tuleviku turismiandmete teema.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<p>kogumis näitavad turismivaldkonna mahu kasvu või kahanemist. Sihtkohades arv võib ajas muutuda, kuid kogu reisijate arv perioodis näitab olemasolevate ühenduste jõudlust, atraktiivsust ja nõudlust ning on heaks indikaatoriks uute tegevuste planeerimisel.</p> <p>Kindlasti oleks oluliseks eeliseks ka see, kui meil oleks täpsemat infot, kui palju kogu turismi mahust on sissetulev turism, mis Eestis ka „käivet“ teeb ning pole lihtsalt kiire transiit näiteks ida suunas, kuid rahvuste lõikes suudab informatsiooni anda ilmselt vaid Tallinna Sadam, sest Tallinna Lennujaamale lennuoperaatorid vastavat teavet ei jaga.</p> <p>Palun, kas on võimalust kaaluda ka Eesti kui mereriigi ning mereturismi arengut vajava sektori toetuseks lisada strateegia dokumenti ka need ülal toodud 2 tulemusmõõdikut.</p>	
58	Tallinna Linnavalitsus	Tallinna eripärade ja unikaalsuse esiletoomine: Tallinn kui UNESCO maailmapärandi nimistusse kuuluv linn pakub unikaalseid ajaloolisi ja kultuurilisi elamusi. Soovitame strateegias rõhutada vajadust säilitada ja tutvustada Tallinna eripärasid, pakkudes autentseid kogemusi, mis peegeldavad meie rikkalikku ajalugu ja tänapäevast innovatsiooni. See aitab tõsta Eesti atraktiivsust rahvusvahelisel tasandil ja toetab jätkusuutlikku turismiarendust.	Nõustume, et Tallinn kui UNESCO maailmapärandi nimistusse kuuluv linn pakub unikaalseid elamusi. Täpsemad tegevused ja vastutajad saavad olema pika vaate nelja-aastaste tegevuskavade ehk turismistrateegiade sisuks.
59	Tallinna Linnavalitsus	Tallinna kui Eesti värava rõhutamine: Soovime rõhutada strateegias Tallinna olulist rolli Eesti peamise väravana, mis ühendab meid ülejäänud maailmaga nii meritsi, õhuteed pidi kui ka maismaad mööda. Tallinna sadamad ja lennujaam on esimeseks kontaktpunktiks paljudele turistidele ning seetõttu on oluline strateegias käsitleda Tallinna infrastruktuuri ja teenuste arendamist, et pakkuda kvaliteetset esmast kogemust Eestisse saabujatele. Tallinna kui värava esiletõstmine aitab tugevdada kogu riigi turismisektorit ja suunata külastajaid avastama ka teisi Eesti piirkondi.	Nõustume ja selgitame, et oleme rõhutanud Tallinna kui värava olulisust lennujaama ja sadama mõõdikude kaudu.
60	Tallinna Linnavalitsus	Tallinna kruisiturismi tasakaalustatud areng: Kuna Tallinn on peamine kruisiturismi sihtkoht Eestis, siis palume väga tõsiselt suhtuda kruisiturismi jätkusuutlikku arengusse. Turismi ülekoormuse vältimine linnas, et säilitada linnaelanike, külastajate ja ettevõtjate rahulolu turismiga, on samaväärselt oluline kohalikele majandusele võimalikult suure kasu tagamisega. Kruisiturism paneb linnale täiendava koormuse ja kohustused külalishakuse tagamiseks. Siinkohal on õigustatud ka võimaluste	Selgitame, et turismi pika vaate sõnastus antud teemal on dokumendis peatükis 5.2 „Kruisiturismi puhul on tähtis tagada kohaliku majanduse kasu ja vältida sihtkohtade ülekoormamist, säilitades tasakaalu kestliku arengu ja külastajate rahulolu vahel.“ Ka mujal kruisidest rääkides on alati kestlikkus mainitud. Avaldame toetust Tallinna DMOle ja linnavalitsusega kruisiturismi hajutamisel.

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
		loomine ka kruisituristidelt turismimaksu küsimiseks. On äärmisel oluline leida meetmed kruisilaevade saabumiste hajutamiseks, et vältida liigset külastuskoormust.	
61	Tallinna Linnavalitsus	Lühiajalised rendipinnad Tallinnas: Turismi pika vaatega kavandatakse Eestis välis- ja siseturistide ööbimiste 1,5-kordset kasvu. Ööbimiste arvu kasv Tallinnas eeldab majutusvõimaluste mahu märkimisväärset suurenemist, sealhulgas ka lühiajaliste majutuskohtade arvu suurenemist. Sihtkoha tasakaalustatud arengut ja linna arengueesmärke silmas pidades on vajalik luua võimalus lühiajaliste rendipindade reguleerimiseks kohaliku omavalitsuse territooriumil.	Selgitame, et turismi pika vaatega ei kavandata välis- ja siseturistide ööbimiste 1,5-kordset kasvu, sellist eesmärki ei ole sihistatud ning see näitaja oli toodud ühe võimaliku näitena sellest, mis aitaks jõuda lähemale lisandväärtuse kasvatamise eesmärgile. Pikas vaates on nii välis- kui ka siseturistidega seonduv mõõdik „Väljaspool Tallinna ööbimiste osakaal“ siht aastaks 2035 52%-lt 55%-le. Arvestame, et sel ja järgmisel aastal avatakse Tallinnas uusi hotelle ning eeldame, et kümne aasta jooksul lisandub neid veel. Lisaks majutusasutustele on ka muid ööbimisvõimalusi (peatumine sugulaste ja sõprade juures, üüripindadel jne). Lisaks väljaspool Tallinna ööbimiste kasvule tegeleb turismi pikk vaade ka turismi hooajalisuse vähendamisega (mis suurendaks tubade täituvust madalhooajal). On väga oodatud, et sihtkohad (KOVid) toetaksid majutussektori tasakaalustatud arengut oma piirkonnas, nii planeeringute, lubade menetlemise tähtaegade lühendamise kaudu kui muul viisil, loomaks võimalusi turismiinvesteeringute meelitamiseks oma piirkonda. Samuti on 2025. a MKM tellimisel valmimas lühiajalise üürituru rakendusüürituru, mille eesmärk on välja selgitada lühiajalise üürituru sotsiaalmajanduslikud mõjud, luua mõjude hindamise meetodika ning pakkuda sisendit lühiajalise üürituru poliitika kujundamiseks riigis. Üürituru teostamisse kaasatakse ka Tallinna linn.
62	Tallinna Linnavalitsus	Turismisektori töötajate arvu ja ööbimiste mahu proportsioon: Dokumendis kavandatakse ööbimiste arvu kasvu 1,5-kordselt, samas kui turismisektoris töötavate inimeste arv jääb samaks. See tekitab küsimuse, kas kvaliteetsete turismiteenuste pakkumine on selliste eesmärkidega realistlik. Kui andmed näitavad, et turismisektoris töötajate arvu ei ole võimalik kümne aasta jooksul kasvatada, siis soovime korrigeerida ööbimiste arvu kasvu ja muid mõõdikuid. Parema tasakaal töötajate arvu ja ööbimiste mahu vahel tagaks realistlikuma lähenemise sektori jätkusuutlikule arengule ja külalistahke sihtkoha kuvandi hoidmisele.	Selgitame, et turismi pika vaatega ei kavandata välis- ja siseturistide ööbimiste 1,5-kordset kasvu, sellist eesmärki ei ole sihistatud ning see näitaja oli toodud ühe võimaliku näitena sellest, mis aitaks jõuda lähemale lisandväärtuse kasvatamise eesmärgile. Olukorras, kus prognoosid ei näita sektoris töötajate arvu kasvu võimalikkust, kuid samas ootame sektori kasvu ja sh ka lisandväärtuse ja innovatsiooni kasvu, paneb turismi pikk vaade rõhu näiteks järgmistele aspektidele kõikide osapoolte vastutusena: Tehnoloogilised

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
			lahendused, teenindusprotsesside optimeerimine ja kõrgema lisandväärtusega teenuste pakkumine (nt luksus-, ärireisid, nišiturism) võib tõsta sektori kogutulu, pakkudes vähemale hulgale klientidele kõrgemat väärtust) võimaldavad suurendada sektori efektiivsust ja kvaliteeti (st nt automaatika, tehisintellekt ja digitaalteenused võivad asendada korduvaid ja ajamahukaid ülesandeid (nt broneerimissüsteemid, kontaktivabad check-in ja check-out lahendused). See vabastab töötajate aega, mida saab suunata klientide kogemuste rikastamisele ja kvaliteedi parandamisele). Samuti keskendume töötajate oskuste arendamisele ja koostöövõrgustike loomisele, et olemasolev tööjõud saaks pakkuda paremat teenust rohkematele klientidele. Andmeanalüütika ja külastajate eelistuste analüüs võimaldavad personaliseerida teenuseid ja optimeerida ressursse. See aitab paremini sihtida kliente, kes otsivad kvaliteetseid teenuseid, ning planeerida töötajate ressursi vastavalt tipphooaegadele ja hooajalisusele. Kõrgema kvalifikatsiooniga töötajad suudavad täita mitmekesisemaid ülesandeid, suurendades teenindusvõimekust ühe töötaja kohta. Pidev koolitamine ja professionaalse arengu võimaluste pakkumine parandavad töötajate tootlikkust ja kvaliteeti.
63	Tallinna Linnavalitsus	Koostöö ja sünergia teiste piirkondadega: Tallinna kui turismisihtkoha edu peegeldub kogu Eesti turismitööstuse arengus. Sihtkohtade vahelise koostöö ja sidususe edendamine, näiteks regionaalsete turismitoodete ja -teenuste arendamine, aitab luua ühtse, külalislahke ja mitmekesise turismipakkumise. Strateegias tuleks rõhutada vajadust koordineeritud lähenemise järele, et juhtida turistide vooge üle Eesti, suurendades külastuse pikkust ning toetades regionaalset majandust.	Selgitame, et antud teemale on pühendatud turismi pika vaate peatükk 5.3.: Tegevussammas nr 3: Mitmekülgne, külalislahke ja elujõuline turism ka väljaspool tõmbekeskusi toetab kohaliku elu arengut, kaasates kohalikke kogukondi.
64	Tallinna Linnavalitsus	Sihtkoha arendusorganisatsioonide rahastamine: Sihtkohtade arendusorganisatsioonide (DMOde) eesmärgipäraseks tegutsemiseks ja tõhusaks toimimiseks on vajalik nii nende rahastuse tagamine kui selleks täiendavate tingimuste loomine. Oleme seisukohal, et riik peab andma kohalike omavalitsuste õiguse kehtestada turismimaks,	Teadmiseks võetud.

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<p>mille abil rahastada sihtkoha arendus- ja turundustegevusi. See võimaldaks edendada kohaliku turismisektori arengut ja hoida kohalike rahulolu turismiga.</p>	
65	Tallinna Linnavalitsus	<p>Turismiteenuste ja -toodete defineerimine: Dokumendis on eesmärgina toodud turismiteenuste ekspordi suurendamine, kuid arutletakse ka turismitoodete ekspordi üle, sealhulgas kohalikel eripäradel, Eesti digiriigil ja autentsetel kogemustel põhinevaid turismitoodete loomise üle. Soovitame selgemalt määratleda, mis on turismiteenus ja mis on turismitoodete, et vältida segadust ja tagada strateegia järjepidev rakendamine.</p>	Arvestatud ja Lisas nr 14 ja läbivalt sõnastusi parandatud.
66	Tallinna Linnavalitsus	<p>Kokkuvõttes toetame pika vaate eesmäärke, kuid peame oluliseks, et eesmärgid oleksid realistlikud, tasakaalustatud ja kooskõlas sektori jätkusuutlikkuse põhimõtetega. Oleme valmis andma oma panuse edasistes aruteludes ja strateegia elluviimise protsessis.</p>	Aitäh, kaasame.
67	Ida-Viru Turismiklaster	<p>Minu mure on, et nüüd kui suures pildis ei ole enam sihiks ööbimiste arvu kasv, vaid lisandväärtuse kahekordistamine, siis ei ole meil mitte kuskilt saada usaldusväärseid andmeid välituristide poolt toodud lisandväärtuse suuruse kohta.</p> <p>Kuna ööbimiste arv on meie ainuke kompass, mis ütleb, kui kiiresti ja kuhu suunda liigume, siis jääme lisandväärtuse kasutusele võtmisega hätta.</p> <p>Seega, kas teil on mingi viis, kuidas saate lisandväärtuse kohta tekitada info, mis on vähemalt kuu ja maakonna täpsusega (aga tean, et osad DMOD vajavad ka KOV-i täpsust)? Või oskate välja töötada mingi usaldusväärse koefitsiendi, kuidas majutustest ja ööbimise keskmistest hindadest lisandväärtus välja arvutada?</p> <p>Täna on seda minu teadmist järgi uuritud välisküllastajate küsitlusena piiril, kuid väikeste ja piirkondlikult mitte tasakaalustatud valimite tõttu on see väga ebausaldusväärne, piirkondlike usaldusväärsete valimite loomine on aga hullult kallid.</p>	<p>Selgitame, et lisandväärtus on makromajanduslik mõõdik. Selle näitaja mõõtmine regionaalsel tasemel on keeruline. Ööbimiste arv on ainult üks näitajatest, mis mõjutab lisandväärtuse numbrit. Ööbimiste arv on mõõdetav ja prognoositav Eesti piirkondade lõikes, kuid ööbimiste arvu prognoosimine aastani 2035 on potentsiaalselt suure eksimisveaga, mistõttu kaalume selle näitaja kasutamist mõõdikuna Eesti turismistrateegias 2026–2029. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium tegi vastava analüüsi, mis on esitatud lisas 16 „Eesti turismi regionaalne mõju“ ja mida esitleme regionaalsetele turismi sihtkoha juhtimisorganisatsioonidele 2025. aasta jaanuaris.</p>
68	Ida-Viru Turismiklaster	<p>Pika vaate visioonis oleme tuntud, kestlik uuenduslik. Ja sektor kasvab 2-kordseks. Suures pildis on pikk plaan asjakohane ja teeme ka omalt poolt kõik selle visiooni saavutamiseks.</p> <p>Oluline on siinkohal eristada fundamentaalseid ja tavapäraseid asjaolusid. Fundamentaalsed asjaolud on meie ligipääsetavus ja ettevõtluskeskkond. Siin ei saa regioonid ise mõju avaldada ja vaid riik saab mõjusalt toimida.</p>	<p>Selgitame, Eesti turismi pikas vaates arvestame, et sektori kestlik kasv ja visiooni saavutamine sõltuvad olulisel määral fundamentaalsetest teguritest, nagu ligipääsetavus ja ettevõtluskeskkond.</p> <p>Dokumendis on selgelt esile toodud, et Eestis rahvusvahelisel ligipääsetavuse ja ka Eestis</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<ol style="list-style-type: none"> Vajame kardinaalset juurdepääsetavuse parandamist. Eriti Ida-Virumaa, mis on Venemaa agressioonisõja tõttu kriitilisel määral halvemas logistilises situatsioonis-meist on saanud tupiktee. Meie prioriteetne lahendus on Kotka-Sillamäe laevaühenduse taastamine. See parandab kogu idapoolse Soome ja Eesti juurdepääsetavust ja tõstab inimeste, kaupade liikuvust märgatavalt. Riigi poolt loodud ettevõtluskeskkond, s.h.eriti maksupoliitika pärsib täna ettevõtlust. Maksutõusude tõttu pole meie hinnad konkurentsivõimelised ja sektor ei saa kasvada. 	<p>ringliikumisvõimaluste parandamine on turismi arengu jaoks kriitilise tähtsusega. Samas peame olema realistlikud ja kõik sellesse panustama.</p> <p>Kotka-Sillamäe laevaühenduse taastamine aitaks oluliselt parandada piirkonna ühenduvust, toetades nii turismi kui ka kaupade ja inimeste liikuvust, kuid tänaseni valminud analüüsid ei toeta liini tasuvust.</p> <p>Maksupoliitikal ja ettevõtluskeskkonnal on otsene mõju turismisektori konkurentsivõimele ja kasvule. Turismi pikas vaates pööratakse tähelepanu vajadusele tagada soodne ja konkurentsivõimeline ettevõtluskeskkond, mis toetaks teiste ettevõtlusvaldkondade kõrval ka turismiettevõtete elujõulisust ja kasvu.</p>
69	Ida-Viru Turismiklaster	<p>Tavapäraseks võib lugeda turundust, teenuste arendust, kus saame regioonides ka ise panustada ja teeme seda aktiivselt.</p> <ol style="list-style-type: none"> Siin märgime ära, et ettevõtted on tänu EIS ja DMOde sihipärasele tööle asunud kestlikkust arendama. Alates 2025.a. kehtestatud kestliku märgise hind võib sellele aga tagasilöögi anda. Soovitame oluliste arengusuundade (kestlikku, digitaalsus) osalustasude puhul juurutada diferentseerivat maksumust, mis arvestaks ettevõtete suurusega. Tublid väikeettevõtted lihtsat ei suuda sama palju maksta kui suured ettevõtted. 	<p>Teadmiseks võetud ja selgitame, et arvestamise võimalus on turismi pika vaate nelja-aastaste tegevuskavade ehk turismistrateegiate väljatöötamisel.</p>
70	Ida-Viru Turismiklaster	<ol style="list-style-type: none"> Lisaks juhime tähelepanu pikas visioonis planeeritud möödikule-lisandväärtus. <p>On väga oluline suuta möödikuid jälgida operatiivselt. Majanduslikke vähemalt kuu ja maakonna täpsusega (osad DMOd vajavad ka KOV-i täpsust). Kuidas on see võimalik lisandväärtuse puhul?</p>	<p>Lisandväärtus on makromajanduslik möödik. Selle näitaja mõõtmine regionaalsel tasemel on keeruline. Ööbimiste arv on ainult üks näitajatest, mis mõjutab lisandväärtuse numbrit. Ööbimiste arv on mõõdetav ja prognoositav Eesti piirkondade lõikes. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium tegi turismi mõju regionaalse analüüsi, mis on esitatud lisa 16 „Eesti turismi regionaalne mõju“ ja mida esitlesime regionaalsetele turismi juhtimisorganisatsioonidele 2025. aasta jaanuaris.</p>
71	Turismisõber	<p>Meie kliima ei muutu ei 2035. aastaks ega ka mõnevõrra pikema aja jooksul märkimisväärselt. Ettearvamatus pigem suureneb - juunikuu võib olla nii +35 kui +15 ja vihmane, detsembrikuu võib olla nii +15 ja vihmane kui -30 ja</p>	<p>Täname arvamuse ning küsimuste püstituse eest! Täpsemad tootearenduse ja turunduse tegevused, mis</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
		<p>talvemuinasjutt. Aastaringse turismi eesmärk on valdkonna kestlikkuse mõttes ainuvõimalik tulemuslik lähenemine, aga me ei saa võistelda tava- ja luksuspuhkuse sihtkohtadega kus on aastaringsetl väga täpselt ette-ennustatav kliima.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kuidas me leevendame halvast ilmast tingitud riske mitte-seljakotireisijate jaoks? - Kuidas me kõnetame luksusturisti, kes soovib kindlustunnet? - Kuidas me lisame Eesti "seal käin kindlasti vähemalt kord aastas samal ajal" sihtkohtade nimekirja? 	<p>adresseerivad neid küsimusi, lepime kokku lühemaajalistes strateegiates ja tegevuskavades.</p>
72	Turismisõber	<p>Meie riigis jätkuvalt silmatorkav ebavõrdsus ning nukrad kontrastid. Tallinna elu (ja taristu) on nt Võrumaast või Viljandimaast väga erinev. Kui me tahame, et väliturist lisaks Tallinnale ka mujale Eestisse jõuaks, siis kuidas me tagame selle, et nende kogemus võrreldes Tallinnaga ei kannata vaid hoopiski paraneb tänu mitmekesisusele ja uudsetele kogemustele? See meemiks muutunud "Võrumaa kurjad inimesed" kommentaar peegeldab nii mittemõistmist kui kohalike olude keerukust. Kui Tallinnas leiab alati koha, kus väliskülastajale saaks puhtas inglise/saksa/soome keeles naerulsui pakutud teenust, siis Tallinnast eemal - sh ka Tartus, Pärnus ja Narvas - on see keeruline. Palgad on väikesed, aga poodides hinnad nagu Tallinnas - elu on raske, inimesed on mures. See peegeldub kõik ka väljapoole paistvas kuvandis ja tundes, mis külastajale tekib.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kuidas me toome turismisektori tegevused ja tulu konkreetselt ja arusaadavalt piirkonna inimeste hüvanguks? - Kuidas me muudame välituristi ka Tallinnast väljaspool oodatud külaliseks väljaspool turismiettevõtete huvigrupi? - Kuidas me parandame teeninduskvaliteeti, mida kogevad siseturistid? On raske soovitada sihtkohta oma sõpradele muudes riikides kui enda kogemused on kesised. 	<p>Regionaalne tasakaalustatus Eesti turismis on suur väljakutse, seepärast oleme sellele pühendanud eraldi tegevussamba nr 3.</p> <p>Täpsemad tegevused piirkondade arendamiseks lepime kokku nelja-aastastes turismistrateegiates ja tegevuskavades.</p>
73	Turismisõber	<p>Venemaaga seotud oht ei kao niipea. Kuidas me leevendame olukorda, kus inimesed põhimõtteliselt ei julge meie piirkonda reisida või kui Venemaa poolt viiakse meil või lähipiirkonnas toime järjekordne terroriakt? Ma ei tea, kas siin on tarvis rohkem avalikku sõnumit või taustal tegutsemist - me ei taha ohtu ise rõhutada, aga elevant toas trambib jalgu ning ei jää kellelegi märkamatuks. See teema võib meie jaoks ka 2035. aastani (ja sealt edasi) olla läbiv suur väljakutse ning turismisektor ei ole poliitikakujunduses see aspekt, mis esimese kümne seas tähelepanu saab.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kuidas me tõlgime oma demokraatiatoetuse, põhimõttekindluse ning iseseisvuse keelde, mis võimendab meie tugevusi? - Milline on meie standardvastuste komplekt olukordades, kus potentsiaalne väliskülastajaline (või ürituse korraldaja) alustab küsimust "aga Venemaa..." nurga alt? 	<p>Täpsemad turunduse ja kommunikatsiooni tegevused, mis adresseerivad neid küsimusi, lepime kokku nelja-aastastes turismistrateegiates ja tegevuskavades. Turismi pika vaate kõige tähtsam läbiv tegutsemispõhimõte on tugineda ühtsetele Eesti kui turismisihtkoha turundussõnumitele ja narratiividele. Lisaks täiendasime tegevussuundade punkti 5.</p>

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
		<p>- Kuidas me esitleme Eesti inimesi, maad, loodust, linnu ja traditsioone sellisel, et iga uus külastaja lahkub tundega "See kõik väärrib säilitamist, iga hinnaga"?</p> <p>Kui mõned neist küsimustest vajavad peamiselt turismivaldkonna esindajate sisendit, siis on ka selliseid, mis vajavad tuge riiklikult poliitikakujunduselt. Riikliku julgeoleku vaatepunktist muutub järjest olulisemaks see, et Eestiga positiivset sidet tundvate inimeste hulk maailmas (kiiresti) kasvaks ning see vajab sihstatud investeeringuid.</p>	
74	Turismihuviline	<p>Selle pika vaate puudused on (vabandust otsekoheuse pärast): Puudub suur idee, positsioneerimine, konkurentsieelis, äge strateegia, slogan jne. Puudub julgus teha midagi täiesti teist moodi, <i>out-of-the-box</i> mis oleks meie väikese maa eelis. Ainult unikaalne positsioneerimine ja kasvõi natuke kreisim idee suudab meid muuta nähtavamaks. Dokument on pikk ja igav ja lohisev. See oleks nagu hea õpilase kirjand kus on kõik faktid ära toodud aga seda põhilist julget ideed pole. Ainult nutikuse, kestlikuse ja innovatiivsuse pärast ei tule turiste Eestisse. See dokument ei lähe massidesse. See ei motiveeri. See on liiga teoreetiline. See ei tekita vaimustust ja see on järjekordne „paber sahtlisse“. Eesti märksõnad on: small is beautiful, smart boutique destination, small is fun, land of fairies, land of blue flowers jne</p>	Selgitame, et turismi pikk vaade on turismisektori terviklik arengukäsitlus ja tegemist ei ole turundusstrateegiaga. Turundustegevused on osa sellest.
75	Tallinna Giidide Ühing	<p>Selle visiitkaardi kujundamisel on üks võtmeroll giididel, kes edastavad vahetult inimeselt inimesele väärtuslikku ja täpset teavet. Kuigi digivõimalused arenevad kiiresti ja pakuvad uudseid kogemusi, hinnatakse tulevikus veelgi enam inimlikku ja vahetut suhtlust, mida suudavad pakkuda ainult professionaalsed giidid.</p> <p>Praegu on Eestis olukord, kus giidi kutse ei ole seadusega reguleeritud. See tähendab, et giiditeenust võib osutada igaüks, sõltumata oma teadmistest või oskustest. Praktikas tähendab see sageli, et Eestit tutvustavad inimesed, kes ei ole piisavalt kursis meie ajaloo, kultuuri ega eripäradega. Selline olukord võib viia turistidele väärarusaamade tekkimiseni ja jätta meie riigist ebasoodsa mulje.</p> <p>Paljudes Euroopa riikides, kus turism on oluline majandusharu, on giidi kutse riiklikult reguleeritud ja standardid kindlaks määratud. See tagab kvaliteetse teenuse, mis omakorda aitab tõsta riigi mainet ja toetab turismisektori jätkusuutlikku arengut.</p> <p>Teen ettepaneku lisada järgmisse arengukavasse punkt, mis käsitleb giidi kutse seaduslikku reguleerimist Eestis. See samm aitaks tugevdada Eesti kui sihtkoha mainet ja toetaks turismisektori pikaajalisi eesmärke.</p>	Selgitame, et giididel on turismisektoris oluline roll lugude jutustamisel ja turismiväärsuste tutvustamisel. Giidile on seatud ka tööalase kompetentsuse tõendamise nõue (turismiseaduse § 16). Seda kompetentsust on võimalik saavutada ja tõendada eri viisidel ja täpset vorminõuet ei ole peetud otstarbekaks seaduse tasandil reguleerida. Eestis on väljatöötatud vastavad kutsestandardid, mitmetes piirkondades ja muuseumides toimivad giidide atesteerimised, võimalik on giidiks õppida nii kutsekoolis, töökohapõhiselt kui täiendkoolitustel, taotlema kutsetunnistust. Selliste vabatahtlike sertifitseerimis-süsteemide (atesteerimine, kutsete süsteem) olemasolu võimaldab giididele paindlikkust omale sobival viisil enda kompetentsust tõendada. Enamasti toimib turukonkurents paremini kui kutsete reguleerimine, võimaldades seejuures vältida täiendavat õiguskeskkonna keerukust ja kontrollisüsteemide loomist. Ka üldine tendents põhjapoolses Euroopas on kutseid mitte reguleerida.

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
76	Turismihuviline	<p>Osalesin eile "Eesti turismi pika vaate 2025–2035" esitlusel ja soovin teid tänada põhjaliku ja sisuka dokumendi eest. Samas jäi mulle silma üks teema, millele tahaks tähelepanu juhtida: Rootsi ja Norra turistide vähene osakaal Eestis. Minu tähelepanekud põhinevad minu enda kogemustel ja vestlustel rootslastega, kellega olen tööalaselt kokku puutunud. Kuigi mul ei ole laiapõhjalist ekspertiisi, olen täheldanud, et paljud rootslased ei külasta mitte ainult Eestit, vaid ka Soomet. Põhjuseks ei ole otsene huvi puudumine, vaid pigem see, et meie piirkond ei tule neile lihtsalt "mõttesse" kui reisisihtkoht.</p> <p>1. Eesti spaad kui konkurentsieelis Rootslased armastavad spaapuhkusi ning kui nad üldse Soome reisivad, siis tundub, et just spaapuhkus on peamine põhjus. Huvitaval kombel ei ole Soomes spaakultuur kaugeltki nii arenenud kui Eestis. See on midagi, mida Eesti võiks palju tugevamalt rõhutada. Teie spaad on kvaliteetsed, kaasaegsed ja taskukohased – täpselt see, mida rootslased otsivad. Kas Eesti spaakultuuri ja -puhkuste tutvustamine võiks olla üks olulisemaid suundi Rootsi turu jaoks?</p> <p>2. Möisapuhkused – taskukohane luksus rootslastele Rootsis on härrgårdsssemesterid ehk möisapuhkused minu arusaama järgi kõrgelt hinnatud, kuid need on seal tihti väga kallid ja jäävad paljudele kättesaamatuks. Eestis on möisaturism aga hinnalt palju soodsam, kuid kvaliteet ja kogemus on samasugune, kui mitte parem.</p> <p>Lisaks sellele hindavad rootslased väga "mysi" ehk hubasust ja õdusust. Eestis on imelised väikelinnad, mis vastavad ideaalselt rootslaste maitseelistustele: Haapsalu, Pärnu, Rakvere ja Tartu on täpselt sellised "mysiga småstäder", kus on hubased hotellid, kohvikud ja eriline atmosfäär. Kas Eesti möisapuhkuste ja väikeste linnade "mysi" võiks turunduses rohkem esile tuua, et rootslasi siia meelitada? Sellised väikesed mõtted tulid mulle pähe ning otsustasin need teile edasi saata. Võib-olla on nendes mõtetes midagi, mis pakub väikest inspiratsiooni sellele tööle, millega Eesti püüab tulevikus rohkem Skandinaavia turistide siia meelitada. Soovin teile edu turismi pika vaate elluviimisel ning tänan veelkord võimaluse eest kaasa mõelda.</p>	<p>Suur tänu väärtuslike ettepanekute eest! Arvestame nendega nelja-aastaste turismistrateegiate ja tegevuskavade väljatöötamisel, kus konkreetsetele sihtrühmadele tegevused planeerime.</p>
77	Tartu Ülikool	<p>Tore oli teid eile veebi vahendusel näha (otsustasime osakonnaga, et hoiame ressursse kokku ja vaatame strateegiadokumendi tutvustust ühiselt kolledžis. Kui paneeli alguses tundus, et see ei keskendu ju üldse tulevikule, siis õnneks teine pool kajastas ka dokumendis välja toodud olulisi teemasid. Vaatasin veelkord dokumendi läbi (loodan, et ei jäänud parandusettepanekutega hiljaks) ja allpool on mõningad kommentaarid. Keeleliselt on tunda, et kirjutajal</p>	<p>Selgitame tähelepanekute arvestamist vastavalt järjekorranumbritele:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Eesti keeles on sõnajärg paindlik, kuid antud juhul järgib lause loogilist järjestust: tegevuse algus (luues), selle siht või objekt (väärtust), ja lõpuks viisi (kestlikult).

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamestamine ja põhendus
		<p>on väga tugev inglise keele mõju. Lauseehitus ei järgi tihti eesti keele reegleid. Ühtlasi esineb nõ „tolksti“ lauseid, mis tekitavad tunde, et kust see nüüd niimoodi järsku tuli. Näpuvigu jäi ka veel nii mõnigi silma.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Luues väärtust kestlikult → korrektne oleks keeleliselt „Luues kestlikult väärtust“, „Loomes kestlikult väärtust“ (sest kehtvat ajavormi tegelikult eesti keeles ei ole, see on tulnud inglise keelest). 2. Lk 4 toodud sammastes võiksid olulisemad märksõnad kuidagi välja toodud olla / bold stiilis (nt aastaringne eksporditulu, transpordühendused ja digitaalne ühenduvus, külalishakus väljaspool tömbekeskusi, karjäärivõimalused, säilenõtkus). Teises sambas on lause lõpp korduses ja tegelikult on teise sambasse justkui kaks olulist teemat kokku surutud – transport ja digitaalsus 3. Lk 4: lauses „peame olema efektiivsed ningrakendama nutikaid“ on tühik puudu. 4. Äkki võiks sambaid selgitavate lausete lõpus olla punktid? 5. LK 5 oleval joonisel 1 on hooajalisuse vähendamine puudu (mida seminaril mainiti ja ka slaidil näidati). Kui nüüd tekib küsimus, et kas see sobitub antud skaalale, siis tegelikult on selgusetu, millele skaala teljed viitavad. Ühtlasi on küsimus, et kui soovunelm on 2x suurem lisandväärtus, siis kas kvaliteeti on võimalik olemasoleva (stabiilselt kulgeva) töötajate arvuga pakkuda või peaks ka töötajate arv turismisektoris natuke tõusu poole olema? Või oligi mõte, et sama hulk inimesi, aga raha saavad rohkem ja püsivad sektoris? 6. Lk 6 kolmanda punkti sõnastus võiks olla: „Kliimamuutused nõuavad kestlikkuse põhimõtete ja eesmärkide järgimist, taluvuspiiri ületamise vältimist ning sihtkohtade koormustaluvuse arvestamist. Samal ajal suureneb inimeste teadlikkus loodushoidlikkusest ja reisihäbi.“ Mitte teadlikkus reisihäbist ei suurene vaid reisihäbi. 7. Lk 7 „samas reiskulutused on sageli kodulähedased.“ on imeliku sõnastusega. 8. Lk 8 „Koostöö teadusasutuste ja teiste sektoritega, nagu IT,...“ Koostöö turismisektoriga ... Lisaks võiks tuua mõne näite veel (IT, logistika). 9. Keeleliselt oleks kolmanda pealkiri ilusam „Turismi ülevaade aastal 2023“ või „Turismi 2023. aasta ülevaade“ 10. Lk 9 teised punktid on väikese algustähega (v.a. Tugev riigiga koostöötav turismisektor) 11. Lk 12: „ 5500 laevakülastust Soome ja rootsi“ Rootsi peaks olema suure algustähega. Kas näitaja on sissetuleva või väljamineva turismi kohta? 	<ol style="list-style-type: none"> 2. Oleme püüdnud lk 4 tuua ainult olulised märksõnad. Füüsilise ja digitaalse keskkonna ühendused on ühte sambasse kokku toodud. 3. Arvestatud. Parandatud 4. Jätame muutmata 5. Joonis nr 1 näitab lihtsustatud kujul turismi pika vaate peamisi suundumusi. Sama töötajate arv, suurem lisandväärtus eeldab, et sektoris töötavad inimesed on efektiivsemad, näiteks tänu tehnoloogiatele, paremale koolitusele või kõrgema väärtusega teenustele. See tähendab, et kvaliteeti suurendatakse olemasoleva tööjõuga, kasvatades nende tootlikkust. 6. Arvestatud 7. Arvestatud. Parandatud 8. Arvestatud. Täiendatud 9. Arvestatud. Parandatud 10. Arvestatud. Parandatud 11. Arvestatud. Parandatud, Väljaminevad laevaühendused 12. Mitte arvestatud 13. Arvestatud. Parandatud 14. Arvestatud. Parandatud 15. Arvestatud 16. Arvestatud. Parandatud 17. Arvestatud 18. Arvestatud 19. Arvestatud 20. Arvestatud 21. Arvestatud 22. Arvestatud 23. Arvestatud 24. Arvestatud 25. Arvestatud 26. Arvestatud 27. Arvestatud 28. Arvestatud 29. Mitte arvestatud, Green Destinations on tegevussambas nr 3.

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mittearvestamine ja põhjendus
		<p>12. Lk 12 oleva lause „Digitaliseerimine on ettevõtjate seas oluline, kuid täiemahuline terviklik digitaliseerimine ja sellega saavutatav efektiivsuse kasv on veel ees. Seda toetab ka erinevate digilahenduste pakkumise kasv turul.“ Ees peaks olema mingi siduv lause, mis toob kokku ühistranspordi ja digitaliseerimise temaatika.</p> <p>13. „5-24-aastased“ vahemikud peaksid olema esitatud mõttekriipsuga „5–24-aastased“</p> <p>14. Lk 13 kahe esimese ja nelja viimase selgituspunkti lõpus peaks olema punktid. Teise punkti lõpu sõnastus on segane.</p> <p>15. Lk 15 „Arendame rahvusvaheliste sündmuste kuvandit ning tulevaste küllastajate teadlikkust ja motivatsiooni.“ asemel „Parendame rahvusvaheliste sündmuste kuvandit ning suurendame tulevaste küllastajate teadlikkust ja motivatsiooni Eestit küllastada.“</p> <p>16. Üleliigne koma „ja“ järel, sõna „festivalikultuuri“ järelt on tühik puudu „Oleme tuntud kogu aasta jooksul atraktiivsete festivalikultuurija, spordisündmuste ja ärisündmuste poolest.“</p> <p>17. Lk 16 keel „turismisektori rahvusvaheline võrgustumise ja koostöö arendamine“ asemel peaks olema „turismisektori rahvusvaheline võrgustumine ja koostöö arendamine“ või „turismisektori rahvusvahelise võrgustumise ja koostöö arendamine“</p> <p>18. 4. punktis on „ning“ ees koma. Vanasti kooliõe öeldi, et“ ja, ning, ega, ehk, kui ka“ ees koma ei käi (välja arvatud praegusel juhul, kui tegemist on loeteluga 😊).</p> <p>19. Lk 16 „isiklikku lähenemist“ asemel võiks olla levinum väljend „personaalset lähenemist“ (aga see on võibolla mu isiklik eelistus</p> <p>20. Lk 17 punktide 8, 9 ja lk 18 punktis 11 on lause lõpust punkt puudu.</p> <p>21. Lk 18 „ning samuti eeldused tugeva turismiökosüsteemi arenguks.“ Tegusõna on puudu. Võiks olla „... ning loob eeldused tugeva turismiökosüsteemi arenguks.“ Mitte „turismipotentsiaalide arendamisele“ vaid „turismipotentsiaaliga paikade, toodete vm arendamisele“</p> <p>22. Lk 18 „Väljaspool Tallinn ööbimiste“ asemel „Väljaspool Tallinna ööbimiste“</p> <p>23. 10 järelt on tühik puudu. Eelviimase lause lõpust puudub punkt.</p> <p>24. „Tõstame sihtkohtade turismiettevõtjatele vajalikud ettevõtluse ja äriarendamise võimekused.“ asemel „Tõstame turismiettevõtjatele vajalikke ettevõtluse ja äri arendamise võimekust.“</p> <p>25. Lk 20 „...kasutamisel, Otsime...“ Lisaks on lause lõpust punkt puudu (nagu ka punktis 15).</p> <p>26. Lk 20 Punkt 14 „turismi hariduse“ peaks vist kokku olema kirjutatud. Selle lõigu lõpus on punkte üle. Nagu ka 16 lõigu lõpus.</p>	

Jrk nr	Esitaja asutus ja kontakt	Ettepaneku sisu	Ettepanekuga arvestamine või mitteamvestamine ja põhjendus
		<p>27. Lk 22 „Turismiettevõtted on nutikad, kui neil on ligipääs uutele ärimudelitele ...“ on kummalise sõnastusega. Kas mõeldud on, et rakendavad uusi ärimudeleid? Võimekus peaks minu meelest olema ainsuses, mitte „sisemised võimekused“ vaid „ettevõtete sisemine võimekus“. „Tühi töö“ on käibefraas.</p> <p>28. Lk 23 sulgudes olev „(regulaarse ja lühikese viiteajaga turismi satelliitkonto“ tekitab segadust. Mis see on?</p> <p>29. Punkti 20 võiks Green Key kõrvale veelkord lisada ka Green Destinations</p>	